

MAGISTERUPPSATS I BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP
VID BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP/BIBLIOTEKSHÖGSKOLAN
2003:119

Studiebibliotekarier som pedagogisk resurs på folkbibliotek

LIV LUNDSTRÖM

© Författaren/Författarna

Mångfaldigande och spridande av innehållet i denna uppsats
– helt eller delvis – är förbjudet utan medgivande av författaren/författarna

Svensk titel: Studiebibliotekarier som pedagogisk resurs på folkbibliotek

Engelsk titel: Swedish librarian as a pedagogic resource in the public library

Författare: Liv Lundström

Kollegium: 3

Färdigställt: 2003

Handledare: Olof Sundin

Abstract: The purpose of this thesis was to explore how Swedish librarians working with educational matters (In Swedish: *studiebibliotekarier*) experience his/her pedagogic work in the context of a public library. My intention was thus to reach an understanding of how they experienced their educational work. The following questions were asked: 1) How do the librarians experience the physical environment created for their students? 2) How do the librarians experience the co-operation with others involved in their work? 3) How do the librarians experience the formal task that he/she now is given? 4) How do the librarians experience their own pedagogic qualifications regarding the demands that are made upon them by the students?

I have interviewed six librarians and incorporated theories on pedagogic roles in an educational context.

I reached the conclusion that these librarians believed the environment to be important for the outcome of the student's success with their studies. They often felt that they failed to organise a good enough studying environment though, partly due to lack of funding. The co-operation with others involved in their work was poor, especially with those working with educational matters. Finally they liked the idea of seeing themselves as tutors or counselors, aiming to become integrated in the student's search and learning process.

Nyckelord: studiebibliotekarie, livslångt lärande, folkbibliotek, distansstudier, vuxnas lärande

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	1
1.1 STUDIEBIBLIOTEKARIE - EN NY YRKESTITEL.....	2
1.2 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	3
1.3 AVGRÄNSNINGAR	4
1.4 UPPSATSENS DISPOSITION.....	4
2. BAKGRUND.....	5
2.1 DET LIVSLÅNGA LÄRANDET.....	5
2.2 NATIONELLA MÅL OCH STRATEGIER FÖR VUXNAS LÄRANDE.....	6
2.3 FOLKBIBLIOTEKENS ROLL I DET LIVSLÅNGA LÄRANDET	8
2.4 FOLKBIBLIOTEKENS ARBETE OCH UTVECKLINGEN AV DET LIVSLÅNGA LÄRANDET I STORBRITANNIEN	9
3. TIDIGARE FORSKNING OCH TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER	12
3.1 FOLKBIBLIOTEKETS PEDAGOGISKA ROLL.....	12
3.1.1 FOLKBIBLIOTEKENS FÖRÄNDRADE ARBETSUPPGIFTER	12
3.1.2 LÄRANDE PÅ FOLKBIBLIOTEK	14
3.2 TEORETISKA PERSPEKTIV PÅ LÄRANDE.....	15
3.2.1 HUR DEN VUXNA STUDERANDE LÄR	16
3.3 BIBLIOTEKARIENS OLIKA PEDAGOGISKA ROLLER	17
3.3.1 BIBLIOTEKARIEN SOM FÖRMEDELARE	17
3.3.2 BIBLIOTEKARIEN SOM LÄNKARE	19
3.3.3 TYPOLOGI FÖR BIBLIOTEKARIEROLLEN	21
3.3.4 MODELL FÖR PEDAGOGISKA ROLLER.....	22
4. METOD OCH MATERIAL	23
4.1 VAL AV METOD.....	23
4.2 INTERVJUER.....	23
4.2.1 VAL AV INTERVJUPERSONER	24
4.2.2 TILLVÄGAGÅNGSSÄTT VID INTERVJUERNA.....	25
4.3 BEARBETNING OCH ANALYS	26
4.4 VALIDITETS- OCH RELIABILITETSDISKUSSION	26
4.5 SÖKPROCESS OCH MATERIAL.....	27
5. RESULTAT	28
5.1 PRESENTATION AV RESPONDENTERNA.....	28
5.2 UTFORMNING AV DEN FYSISKA ARBETSMILJÖN	29
5.3 UPplevelser AV SAMARBETET MED ANDRA INBLANDADE AKTÖRER	32
5.4 UPplevelser AV SITT UPPDRAG	40
5.5 UPplevelser AV SIN PEDAGOGISKA KOMPETENS	44
6. DISKUSSION OCH SLUTSATSER	51
7. SAMMANFATTNING	56
8. KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	59

BILAGA 1. INTERVJUGUIDE

BILAGA 2. BREV TILL RESPONDENTERNA

BILAGA 3. BREV FRÅN NODVÄST

Figurförteckning

FIGUR 1	LIVSVID OCH LIVSLÅNG DIMENSION I BEGREPPET LIFELONG LEARNING.....	S. 6
FIGUR 2	MODELL ÖVER PEDAGOGISKA ROLLER.....	S. 22
FIGUR 3	UTFORMNING AV DEN FYSISKA ARBETSMILJÖN.....	S. 32
FIGUR 4	OMDÖMEN OM SAMARBETSPARTNERS.....	S. 40
FIGUR 5	UPPLEVELSER AV SITT UPPDRAG.....	S. 45
FIGUR 6	UPPLEVELSER AV SIN PEDAGOGISKA KOMPETENS.....	S. 52

1. Inledning

De svenska folkbiblioteken har under de senaste åren blivit mer delaktiga i olika former av utbildning genom att det över hela landet har satsats på flexibelt lärande i form av nätuniversitet, lärcentra och distansstudier. En allt större andel av biblioteksbesökarna utgörs därför idag av vuxen- och distansstuderande. Förverkligandet av tanken om det livslånga lärandet kan således sägas ställa nya krav på folkbiblioteken och medför på så vis ett förändrat behov av biblioteksservice.

Eftersom allt fler studerande kommer till folkbiblioteken har en ny och mer pedagogisk yrkestitel skapats på vissa bibliotek, nämligen *studiebibliotekarien*. Denna tjänst har introducerats på flera bibliotek runt om i Sverige för att kunna tillgodose den studerandes informationsbehov på ett tillfredsställande sätt.

I takt med kunskapssamhällets växande behov av ökad utbildning, ställs alltså nya krav på medborgarens lärande. Regering och riksdag framhåller i denna anda behovet av vuxenutbildning och det livslånga lärandet. Därmed utökar också universiteten sina distansutbildningar i större utsträckning. Den typiske studerande är idag därför inte nödvändigtvis en ungdom utan innefattar människor i alla åldrar. Det är även fullt möjligt att läsa på distans vart man än befinner sig i Sverige.

Det är möjligt att folkbiblioteken skulle kunna uppleva gruppen studerande som problematisk. De studerande ställer kanske andra krav på kompetens inom pedagogik eller efterfrågar avancerade databassökningar. En första fråga kan vara om bibliotekarien känner sig säker i sin roll i mötet med den studerande? Folkbiblioteken kan historiskt sett sägas ha fyllt en folkbildande funktion och har således en tradition av att möta människor i en lärandesituation. En andra fråga kan därför vara huruvida studiebibliotekarierna upplever sitt uppdrag som något nytt över huvud taget eller om det är så att de fortfarande upplever sig som folkbildare från den gamla skolan? Studiebibliotekarie är visserligen en ny titel men är det en ny yrkesroll? Det vore intressant att undersöka hur studiebibliotekarierna upplever sitt uppdrag och om de upplever att deras arbete egentligen skiljer sig nämnvärt från en traditionell folkbibliotekaries i praktiken.

Folkbibliotekarierna ställs således inför ett ökat antal studerande på folkbiblioteken, vilket medför krav på ett förändrat arbetssätt. Dessa förhållanden gör det intressant att studera studiebibliotekariens arbete och syftet med denna studie är därför att nå en förståelse om hur studiebibliotekarier upplever sitt pedagogiska arbete i en folkbibliotekskontext.

Faktum är att det inte har gjorts några undersökningar kring studiebibliotekariens arbete tidigare, vilket gör denna yrkesgrupp vidare intressant att studera och beskriva. På så sätt äger studien inomvetenskaplig relevans och det finns således ett värde i sig av att beskriva hur några studiebibliotekarier upplever sitt arbete. Studiebibliotekarien och folkbiblioteken spelar en viktig roll i det livslånga lärandet och är på så vis även betydande för samhället i stort.

Jag inleder uppsatsen med en redogörelse för studiebibliotekariens arbete, vilken bygger på Helena Jannerts skrift; Studiebibliotekarie; tankar och idéer om en ny yrkesroll. Därefter följer en presentation av studiens syfte och frågeställningar, avgränsningar samt disposition.

1.1 Studiebibliotekarie - en ny yrkestitel

För att möjliggöra kartläggningen av studiebibliotekarien som en ny yrkestitel, följer här nedan en presentation av studiebibliotekariens funktion på folkbiblioteken samt av vilka uppgifter denne kan tänkas ha. Presentationen är byggd på Helena Jannerts skrift: *Studiebibliotekarie: tankar och idéer om en ny yrkesroll*. Hennes skrift kom ut 2002 och fick omedelbart stort genomslag inom folkbiblioteksvärlden. Det var här ordet studiebibliotekarie myntades och idag kan denna skrift ses som underlagsmaterial till hur de flesta studiebibliotekarier arbetar.

Jannert menar i sin skrift att det ökade kunskapskravet för samhällsmedborgarna har inneburit ett ökat och förändrat behov av biblioteksservice för folkbiblioteken. Det ökade trycket på pedagogisk kompetens har medfört att en ny bibliotekarieroll har utvecklats: studiebibliotekarien. Denne skall, enligt Jannert, med sina pedagogiska kunskaper sörja för användarnas/studenternas behov och väga dessa mot bibliotekets resurser. En viktig uppgift för studiebibliotekarien är även att efterhålla och skapa ett kontaktnät mellan bibliotek, vuxenutbildningens olika aktörer samt de studerande (Jannert 2001, s. 11-15).

Jannert understryker vikten av ”uppdaterad omvärldsanalys” hos studiebibliotekarien. Hon nämner sex olika delar som bör ingå i omvärldsanalysen. Dessa är:

- vilka utbildningsaktörer som finns i kommunen och regionen
- vilka kurser som erbjuds
- vilka kurser som planeras
- vilken biblioteksservice utbildningsanordnaren erbjuder
- vilka aktörer det finns runt de studerande t ex lärcentra
- vilka behov de olika studerandegrupperna har (Jannert 2001, s. 11).

Omvärldsanalysen kompletteras med analys av den egna verksamheten och inkluderar bland annat vilka resurser som finns i form av personal, teknisk utrustning samt lokaler. Vidare bedöms vilka resurser som finns i den egna kommunen och hur man på bästa sätt skall ta vara på dessa samt hur man uppfyller de mål man har satt upp för verksamheten.

Studiebibliotekarien bör, enligt Jannert, dessutom vara en aktiv teknikanvändare och erhålla utbildning inom webbproduktion. Dessa kunskaper är nödvändiga då studiebibliotekarien även som producent arbetar med Internet och digitala källor. Ett exempel på hur studiebibliotekarien kan jobba med ovanstående är att sammanställa FAQ – ofta förekommande frågor och lägga ut dessa på webben.

Den största delen av en studiebibliotekaries arbete handlar om pedagogik. Jannert hävdar att studiebibliotekarien bör ha teoretiska kunskaper inom pedagogik, dels för att kunna ge bra handledning till den enskilde studenten, men även för att kunna

utveckla pedagogiken i stort på biblioteket. Det sker många olika pedagogiska möten på ett folkbibliotek och Jannert ger förslag till vissa arbetsformer som är lämpliga för studiebibliotekarien att sköta. Användarundervisning, visningar av biblioteket och dess resurser samt kurser i informationssökning hör till studiebibliotekariens uppgifter likväl som handledning av den enskilda studenten, samt ansvarandet för sökverkstad och elektronisk informationsdisk som komplement till den traditionella (Jannert 2001, s. 11-15).

För att sammanfatta Jannerts åsikter kring yrkesrollen studiebibliotekarie kan således sägas att denna bör ha kunskaper inom pedagogik, webbproduktion, kunna genomföra omvärldsanalyser samt skapa aktiva nätverk. Ovan beskrivna arbetsområden för studiebibliotekarien verkar stämma väl överens med de krav som ställs i nedanstående platsannonser där Arvika kommun söker en studiebibliotekarie för anställning på huvudbiblioteket;

Arbetsuppgifter: Samarbeta med Lärcentrum, vuxenutbildning och gymnasiebibliotek. Biblioteksstöd till vuxenstudierande. Utbildning i informationssökning och visningar av biblioteket. Skapa och delta i nätverk. Tjänstgöring i informationsdisk och i övrigt förekommande bibliotekariearbete (Platsbanken, 2003).

För att kunna ta mot distansstudenter och tillmötesgå deras behov ställs även vissa nya krav på bibliotekets fysiska miljö. De studerande kräver både enskilda läseplatser och platser för att kunna arbeta i grupp. För att studiebibliotekarien skall kunna undervisa såväl studenter som allmänhet krävs även större lektionssalar på folkbiblioteket. Jannert sätter upp tre kriterier för vad som karaktäriseras som en god studiemiljö på ett folkbibliotek. Dessa är flexibla undervisningsrum med tillgång till datorer, tysta studieplatser samt grupprum (Jannert 2001, s. 11-15).

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att nå en förståelse om hur studiebibliotekarien upplever sitt pedagogiska arbete i en folkbibliotekskontext. För att på bästa sätt kunna undersöka ovanstående syfte har jag genomfört sex intervjuer med studiebibliotekarier hämtade från sex folkbibliotek. Jag har brutit ned syftet i följande frågeställningar:

- **Hur upplever studiebibliotekarier betydelsen av den fysiska arbetsmiljön?**
- **Hur upplever studiebibliotekarier samarbetet med andra inblandade aktörer?**
- **Hur upplever studiebibliotekarier sitt formella uppdrag?**
- **Hur upplever studiebibliotekarier sin pedagogiska kompetens i förhållande till de krav som ställs från de distans- och vuxenstudierande?**

1.3 Avgränsningar

Min avsikt är att undersöka hur ett antal studiebibliotekarier upplever sitt arbete på folkbibliotek. Jag kunde ha utforskat fler aktörer som ingår i en lärandesituation på folkbibliotek, men har valt att exkludera användarna. Dels eftersom det tidigare har gjorts flera magisteruppsatser ur deras perspektiv och dels eftersom jag vill koncentrera mig på just studiebibliotekarien som fenomen. Vidare kunde det ha varit intressant att undersöka hur ordinarie bibliotekspersonal upplevde situationen med att ha en anställd studiebibliotekarie på samma bibliotek. En sådan undersökning kunde kanske ha gett mig ett mer kritiskt synsätt till tjänsten, då jag hade nått åsikter från folkbibliotekarier som inte nödvändigtvis anser att ett aktivt arbete med studerande hör till folkbibliotekets uppdrag. Vidare kunde jag ha intervjuat bibliotekarier på chefsnivå och forskat mer i frågan hur t e x tjänsten som studiebibliotekarie på bästa sätt skall finansieras, men jag har i den här studien valt att fördjupa mig i studiebibliotekariens syn på sitt uppdrag. Jag ville dock undersöka hur studiebibliotekarierna upplevde sitt arbete och framförallt nå deras upplevelser kring mötet med de vuxenstuderande.

1.4 Uppsatsens disposition

Nästkommande kapitel är ett bakgrundskapitel som inledningsvis belyser det livslånga lärandet i allmänhet och dess olika delar i synnerhet. Vidare följer ett avsnitt om nationella mål och strategier för vuxnas lärande, som går in mer specifikt på styrdokument och normer beträffande vuxnas lärande. Efter det görs en beskrivning av folkbibliotekets roll i det livslånga lärandet och därefter ges ett brittiskt perspektiv på folkbibliotekets arbete med det livslånga lärandet.

Kapitlet teoretiska utgångspunkter består av två delar, forskning kring folkbibliotekets pedagogiska roll samt teori. Forskningspresentationen berör bland annat magisteruppsatser om lärande på folkbiblioteket och hur folkbibliotekens arbete håller på att förändras. Vidare presenteras forskning kring studier på folkbibliotek. Teorikapitlet består av ett inledande avsnitt om hur den vuxna människan lär. Därefter följer ett resonemang om bibliotekariens olika pedagogiska och en redogörelse för Maj Klassons begrepp bibliotekarien som länkare. Vidare redogörs för Tove Pemmer Saetres typologi för bibliotekarierollen.

Efter teoridelen följer ett metodavsnitt som inleds med val av metod, och fortsätter med en beskrivning av den valda metoden, intervjun, en diskussion om sökprocess och material, val av intervjupersoner, tillvägagångssätt vid intervjuerna, själva intervjuerna, bearbetning och analysmetod, etikediskussion samt slutligen en validitets- och reliabilitetsdiskussion. Därefter följer en analysdel som inleds med en kortfattad presentation av intervjupersonerna, och vidare redogörs för och diskuteras undersökningens resultat. Jag har valt att presentera analysen efter frågeställningarna för att göra den så överskådligt som möjligt. Efter analysen följer kapitel 6 som består av slutsatser och en avslutande diskussion. I kapitel 7 görs en sammanfattning av studien i sin helhet.

2. Bakgrund

Här nedan följer en beskrivning av det livslånga lärandets grundpelare samt en utredning av begreppets två dimensioner, livsvid och livslång. Vidare belyses nationella mål och strategier för vuxnas lärande. Detta följs av ett avsnitt som berör folkbibliotekets roll i det livslånga lärandet. Vidare redogörs för ett brittiskt perspektiv på folkbibliotekets roll. Begreppet livslångt lärande är relevant att belysa i denna studie då folkbiblioteket och framförallt studiebibliotekarien kan ses som delaktig i denna process. Anledningen till att folkbibliotekens arbete med det livslånga lärandet i Storbritannien har tillägnats ett eget avsnitt är den stora satsning på integrerade folkbibliotek/lärcentra som har gjorts där under det senaste årtiondet. Satsningen på vuxen- och distansstuderande i Storbritannien har således varit stor och då det brittiska arbetet med det livslånga lärandet skiljer sig åt från det svenska kan det vara värt att nämna.

2.1 Det livslånga lärandet

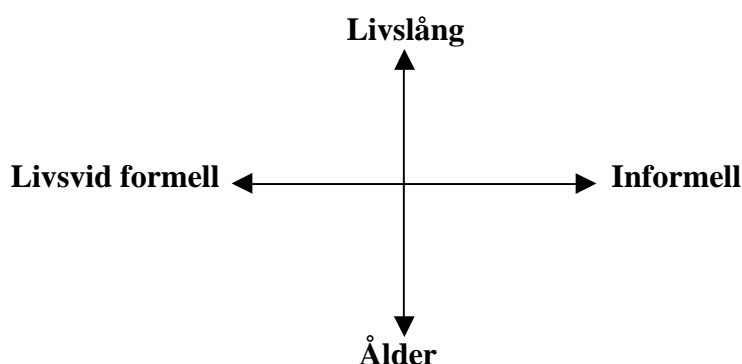
Begreppet livslångt lärande introducerades på 1960-talet av UNESCO. Vid denna tidpunkt fick termen stor genomslagskraft, men försvann snabbt ur debatten. På 1980-talet dök begreppet upp igen, men det var under 1990-talet som begreppet livslångt lärande fick stort genomslag både i Sverige och internationellt (Ellström et al 1996, s. 29). Bland annat utnämnde EU kommissionen år 1996 till "The European Year of Lifelong Learning" (Longworth & Davies 1996, s. 1). Organisation for economic co-operation and development (OECD) fastställde fyra grundpelare för livslångt lärande, nämligen:

- Improved conditions through better access to pre-school, individually oriented compulsory schooling, upper secondary schooling for all and a wide range of supply of different forms of education and arrangements for non-formal learning.
- Promote mechanisms for linking learning with working life, flexible transitions between education, in-service training and support for competence development in working life. Create and improve competence and validation instruments.
- Create incentives for individuals, employers and education providers to invest more in lifelong learning.
- Review roles and distribution of responsibility between all parties, especially employers and different governmental departments, authorities and agencies (Skolverket 2000, s. 14).

Det finns ett otal definitioner av begreppet livslångt lärande, men det kan i samtliga fall ses som en helhetsterm för ett nytt sätt att se på utbildning. Begreppet består av tre delar, dels en livslång dimension, dvs. förmågan att lära under hela livet, dels en livsvid dimension som avser att individen har möjlighet att lära i alla miljöer som hon vistas och slutligen dels av att förverkligandet av principerna livsvid och livslång är beroende av de karaktäristika som är nödvändiga för processen. (Askling, Christiansson & Foss-Fridlitzius 2001, s. 9).

Begreppet livslångt lärande kan således syfta dels till en tidsmässig aspekt, dvs. en pågående lärandeprocess och dels till en rumslig aspekt som hänvisar till lärandet i olika miljöer. Det finns även en formell och en informell aspekt av begreppet. Den formella dimensionen syftar till den organiserade utbildning som sker inom skolan och den informella aspekten på lärandet syftar således till det lärande som sker utanför skolans väggar (Skolverket 2000, s. 19).

Figuren nedan illustrerar dessa aspekter.

Figur 1. ovan visar de olika innebörderna i begreppet lifelong learning, dels det livslånga och det livsvida och dels det formella och det informella. Källa: Skolverket 2000, s. 19

2.2 Nationella mål och strategier för vuxnas lärande

Nedan presenteras huvuddragen i regeringens proposition 2000/01:72, *Vuxnas lärande och utveckling av vuxenutbildningen*, och därefter ges en kortfattad bild av hur Skolverket förankrar propositionens mål. Det är relevant att göra dessa övergripande målbeskrivningar i denna studie eftersom de påverkar studiebibliotekariens arbete i hög grad i form av deltagande i infrastrukturen beträffande de vuxnas lärande och det livslånga lärandet i stort. Med vuxenstuderande avses här en person som läser in grundskole- eller gymnasiekurser i vuxen ålder.

I propositionen 2000/01:72 tar regeringen fasta på behovet av förändring och utveckling inom dagens vuxenutbildning. Det understryks att man bör utgå från den enskilda individens behov vad gäller vuxenutbildning, då det livslånga lärandet är högst individuellt. Vidare hävdas att det måste finnas ett ökat stöd för medborgaren då hon söker ny kunskap. Vuxenutbildning har tidigare ofta anordnats i form av färdiga paket och har således behandlat de studerande som ett kollektiv med gemensam bakgrund och gemensamma behov. Nu fokuseras vuxenutbildningen snarare på ökad flexibilitet och individualisering. Vikten av att den studerande i största möjliga mån själv ska kunna bestämma studiernas innehåll, tidpunkt och form lyfts fram. Regeringens sammanfattande mål för vuxnas lärande är att:

Alla vuxna ska ges möjlighet att utvidga sina kunskaper och utveckla sin kompetens i syfte att främja personlig utveckling, demokrati, jämställdhet, ekonomisk tillväxt och sysselsättning samt en rättvis fördelning (2000/01:72 s. 1).

Ovanstående mål preciseras i en strategi för förverkligande av vuxnas lärande, vilken redovisas i sju punkter, där den första lyder: ”pedagogik och arbetsformer utvecklas för att motsvara individernas föränderliga och ökade behov av lärande i ett kunskapsbaserat samhälle” (2000/01:72). I tidigare nämnt avsnitt 1.1, redogörs för hur just studiebibliotekarien kan svara för en sådan pedagogisk utveckling och därigenom erbjuda den studerande handledning under andra arbetsformer än skolans.

Resterande sex punkter i regeringens strategi är; erkännande av redan förvärvade kunskaper, att lärmiljöerna och undervisning bör anpassas efter den vuxna studerandes behov och förutsättningar, ekonomiskt stöd till den studerande, ansvar för såväl allmänutbildning som specialutbildning, allt lärande bör genomsyras av demokratiska värderingar samt att en samsyn inom politik och samverkan med myndigheternas och arbetsmarknadens parter råder (2000/01:72 s. 1).

I propositionen nämns att staten ställer vissa resurser till förfogande för vuxenutbildning. Där står att:

Lärandet förverkligas av de enskilda människorna med stöd av insatser från kommuner, folkhögskolor, studieförbund, andra utbildningsanordnare, arbetsgivare, fackliga organisationer och många andra, inte minst andra som deltar i det livslånga lärandet (2000/01:72 s.1).

Enligt propositionen är basen i en infrastruktur för det livslånga lärandet följande; uppsökande verksamhet, vägledning, validering, tillgänglighet och studiestöd (2000/01:72 s. 1).

För att förankra dessa mål antar Skolverket särskilda uppdrag för olika delar av vuxenutbildningen. Det numera slutförda *Kunskapslyftet* var ett av dessa uppdrag, men nu utgår samtliga av Skolverkets insatser istället från uppdraget *stöd för alla vuxnas lärande* vilket fastslår att: ”kommunerna både ska utveckla stöd till alla vuxnas lärande och fortsätta att prioritera rekrytering och utbildning av vuxna med kort utbildning utifrån gällande lagstiftning”(Skolverket 2002, s.1). Att Kunskapslyftet är avslutat innebär därmed inte att satsningen på vuxenutbildning är över. Skolverket hävdar att stöd till kommunerna kommer att fortsätta i form av kompetensutveckling, seminarier, konferenser samt spridning av lärande. Således kommer det särskilda statsbidrag för genomförandet av kunskapslyftet avlösas av ett fortsatt riktat bidrag under åren 2003-2005.

Under hösten 2002 och vintern 2003 har skolverket gjort insatser på regional och lokal nivå i syfte att förankra de mål och strategier som regeringen lagt fram. Förutom till lärarutbildningen vänder sig satsningen, enligt skolverket, också till andra aktörer inom infrastrukturen för vuxnas lärande. Som exempel nämns här bland annat näringslivsenheten, socialtjänsten, invandrarförvaltningen, biblioteken, fackliga organisationer, arbetsförmedlingen mm. Enligt skolverket är biblioteket således delaktigt i den vuxna lärandes infrastruktur (Skolverket 2002, s. 1).

Skolverket har även presenterat ett diskussionsunderlag, *Att utveckla en infrastruktur för vuxnas lärande - ett diskussionsunderlag*, med syfte att inspirera till vuxenutbildning på lokal nivå. Det kan vara värt att presentera skolverkets resonemang om infrastrukturen i detta sammanhang lite närmare då folkbiblioteket

kan ses som delaktig i denna infrastruktur. Skolverket menar att begreppet infrastruktur för vuxnas lärande kan definieras på olika sätt;

Om man ser till vad infrastrukturen innebär så handlar det om att skapa förutsättningar för ett kontinuerligt lärande i arbetet, under omställningsperioder och under fritiden för alla vuxna medborgare i deras egenskap av arbetstagare, företagare, konsument, föräldrar och just medborgare. Om man ser till vilka olika aktörer som berörs så kan man säga att en infrastruktur består av alla de myndigheter, institutioner, företag, funktioner och nätverk som gör det livslånga och livsvida lärandet möjligt för alla (Skolverket 2002, s.1).

Ovanstående definition av infrastruktur understryker vikten av att skapa förutsättningar för ett livslångt lärande och belyser också vilka aktörer som ingår i denna infrastruktur. Vidare betonas i skolverkets diskussionsunderlag vikten av samverkan mellan dessa inblandade aktörer. En väl fungerande infrastruktur innebär att olika utbildare och utbildningsvägar samverkar. Kontakten mellan högskola och vuxenutbildning bör avdramatisera högskolestudierna menar Skolverket, för att på så sätt underlätta de studerandes övergång (Skolverket 2002, s. 1).

Utbildningsanordnarna skiftar väsentligt i antal mellan olika kommuner och det kan som student vara svårt att hitta till rätt studier. Samverkan är således viktig även mellan kommunerna. Folkbildningen, kommunal utbildning för vuxna samt utbildningsföretagen kan lära av varandra menar Skolverket i sitt diskussionsunderlag (Skolverket 2002, s. 1). Hur studiebibliotekarien på folkbiblioteket kan ses som en brygga mellan olika utbildningar genom att handleda studenter som befinner sig på olika nivåer beskrivs i följande kapitel.

2.3 Folkbibliotekens roll i det livslånga lärandet

Här nedan diskuteras folkbibliotekens uppgift i det livslånga lärandet. Folkbibliotekets funktion i ett livslångt lärande är i denna studie relevant att belysa då studiebibliotekariens arbete på folkbiblioteket bland annat syftar till att vara en pedagogisk del i det livslånga lärandet.

Kerstin Ericsson skriver tillsammans med Svensk biblioteksförning om bibliotekens roll i utbildningssamhället. Hon menar att folkbiblioteken har en lång tradition av folkbildningsarbete bakom sig och var länge en av de viktigaste grundpelarna inom folkbildningen. Folkbibliotekarien har av tradition spelat en nyckelroll inom folkbildningen och det livslånga lärandet är även idag en angelägenhet för folkbiblioteken. Utbildningssystemet har förändrats och utvecklats under årens lopp och Sverige satsade under 90-talet stora resurser på förnyelse av utbildning. Folkbiblioteken kom då att få en allt viktigare funktion som en del av de lokala och nationella utbildningssystemens infrastruktur. Dagens utbildningssystem är mer flexibelt än tidigare och människor tenderar att fortsätta att utbilda sig genom hela livet, vilket medför ett ökat antal distans- och vuxenstuderande. Denna nya grupp vänder sig till folkbiblioteken bland annat i studiesyfte, vilket kan innebära en ökad belastning på bibliotekarierna (Ericsson 2000 s. 11).

Ann Wiklund, bibliotekskonsulent på Statens Kulturråd menar att det inte går att kategorisera de studerande som kommer till folkbiblioteket. Hon hävdar att: ”alla sorters studenter söker sig till folkbiblioteket. Det är ofta det biblioteket som man har

närmast till och där man känner sig hemma” (Wiklund 2002, s. 24). Liknande iakttagelser gjordes i magisteruppsatsen; *Folkbiblioteket i kunskapssamhället och utbildningens tjänst* där Carlsson bland annat kommer fram till att gymnasie-, högskole- och universitetsstuderande främst vänder sig till folkbiblioteken för att studera trots att de har studiebibliotek på sina egna lärosäten Carlsson, 1998 s.85). Ericsson lyfter vidare fram folkbiblioteket ur en social aspekt för de studerande och framhåller att biblioteket kan vara en mötesplats där de allra mest studieovana kan få hjälp med användarundervisning och lära sig att söka information. Vidare kan biblioteken erbjuda studenterna tillgång till material och studieplatser. Ericsson menar att folkbiblioteken förbisågs i satsningen på det nationella kunskapslyftet och hon understryker därför vikten av att engagera sig i de distans- och vuxenstuderande i dagsläget. Hon menar att ”folkbiblioteken fungerar som en samlande punkt för den lärande människan” (Ericsson 2000, s. 11).

Ett krav som kan tänkas ställas på folkbibliotekarierna är att tillgodose de studerandes behov av handledning och vägledning, vilket kan kräva ett mer pedagogiskt arbetssätt än med vanliga låntagare. Huruvida folkbiblioteken spelar en pedagogisk roll i det livslånga lärandet diskuterades bland annat på ett möte med NodVäst, dvs. nätverket för studiebibliotekarier i Västra Götaland, där man fastslog att pedagogik tillhör en av bibliotekariens traditionella uppgifter och att det kan ses som en del i biblioteksprofessionen. De studerande kommer till biblioteket för att de behöver biblioteket i den pedagogiska processen (NodVäst 2003).

För många folkbibliotek är det ett mål att kunna erbjuda distansstudenterna likvärdig service med den som de skulle ha fått på campus (Glesbygdsverket 2002, s. 33). Huruvida detta är möjligt i dagens läge eller inte har Jakob Harnesk undersökt på uppdrag av Distum. Han är kritisk och menar att mycket måste förbättras innan man kan påstå att distansstudenterna över lag ges en service likvärdig med campusstudenternas. Harnesk menar att trots att det sker en positiv utveckling mot att biblioteken används allt mer som pedagogisk resurs är det en lång väg att gå. Vidare understryker Harnesk således att biblioteken måste vara integrerade i den pedagogiska processen (Harnesk 2003). Ericsson hävdar dock att bibliotekariens pedagogiska kompetens har ökat framförallt med tanke på inkludandet av pedagogik i bibliotek- och informationsvetenskapsutbildningar. Hon menar att det är just bibliotekarierna som är bäst lämpade att bemöta vuxenstuderande och svara för deras användarundervisning (Ericsson 2000, s. 27).

För att kunna erbjuda studenterna så god service som möjligt har dock vissa kommuner utvecklat nära samarbete mellan folkbibliotek och lärcentra samt inrättat tjänster i form av studiebibliotekarier.

2.4 Folkbibliotekens arbete och utvecklingen av det livslånga lärandet i Storbritannien

I Storbritannien har folkbiblioteken genomgått en stor förändring och upprustning under det senaste årtiondet. Från att ofta ha varit inhysta i dåligt utrustade lokaler med knapphändig utrustning kan många folkbibliotek numera visa upp modern informationsteknik. Det finns flera orsaker till att det har satsats kraft på denna upprustning av folkbiblioteken i Storbritannien. En av anledningarna är bland annat

regeringens beslut om att bygga IT-baserade lärcentra i landets alla folkbibliotek 1998. Redan 1995 fanns dessa funderingar i form av tillsättandet av The Libraries and Information Commission (LIC), vilket skulle fungera som en rådgivande instans i biblioteks- och informationshantering, bedriva forskning och värna om Storbritanniens intressen i dylika frågor i ett europeiskt samarbete (Stenquist 2003, s.12). Blairs satsning på folkbibliotekens utveckling med IT-baserade lärcentra kom att kallas New Library - Peoples Network och finansierades direkt av regeringen utan kommunernas inverkan. £170 miljoner lades ned i projektet och fördelades mellan alla Storbritanniens 4300 folkbibliotek. Främst gick pengarna till installerandet av ett bredbandsnät, IT-utbildning för bibliotekspersonal samt digitalisering av de analoga samlingarna (Stenquist 2003, s.12- 13).

Det var bibliotekspersonal som planerade och utförde projektet och eftersom det på det hela taget har visat sig vara mycket lyckat, har det inneburit ett stort lyft för de brittiska folkbiblioteken (Stenquist 2003, s. 13).

UK Online är ett annat projekt som har som målsättning att etablera 6000 "Online Centres" där det skall vara möjligt att få tillgång till offentlig information i digital form. Nu finns 4000 av dessa Online Centres på olika folkbibliotek runt om i Storbritannien (Stenquist 2003, s. 13).

Under våren 2002 bildades ett strategiskt ramverk vars målsättning var att sammanfatta departementets syn på folkbibliotekets roll i framtiden. Seminarier hölls med bland annat bibliotekschefer och lokala politiker. Dessa resulterade i ett strategidokument som publicerades i februari 2003, och identifierade främst tre huvuduppdrag för folkbiblioteket, nämligen:

- att utveckla läskunnighet och en lärande förmåga
- att förankra IT-kunskap och sprida nya IT-baserade offentliga tjänster
- att främja social sammanhållning och gemensamma medborgerliga värderingar (Stenquist 2003, s. 15).

Ytterligare ett projekt, pågående i skrivande stund, som är värt att nämna är *Project Idea Store*. Projektet pågår i ett av Londons mest problemfyllda områden, Tower Hamlet där arbetslösheten är hög och utbildningsnivån låg. Folkbiblioteksväsendet fungerade under de senaste årtiondena mycket dåligt här med nästintill odugliga lokaler, inskränkta öppettider samt otillräcklig IT-utrustning. Även den kommunala vuxenutbildningen i området var dåligt fungerande. I slutet av 90-talet startade Project Idea Store, vilket inleddes med enkätundersökningar bland kommunens invånare för att nå deras åsikter kring folkbibliotek. Man fann att nästan 80 % skattade folkbibliotek som mycket viktigt, men kritiken var mycket hård mot dess nuvarande form. Detta ledde till ett beslut om nedläggning av samtliga 12 biblioteksfilialer i Tower Hamlet och byggandet av nya bibliotek som kombinerades med centra för vuxenutbildning på sju utvalda platser lokaliserade mitt i eller i anslutning till ett shoppingcenter. Anledningen bakom en sådan placering var att öka tillgängligheten av biblioteken (Stenquist 2003, s. 19).

Målen med den nya verksamheten är bland annat, förlängda öppettider (70 timmar per vecka), nyare och bättre teknisk utrustning, mer och yngre personal, utökade mediasamlingar och undervisningssalar. Vidare skall bibliotek och lärcentra ges en

gemensam design och även ett nytt namn: Idea Store. Projektet finansieras av stadsdelsnämnden med £20 miljoner (Stenquist 2003, s. 21). Första filialen i Tower Hamlet, Bow, öppnades i maj 2002 och har idag över 25000 besökare i månaden (Tower Hamlet 2003).

En person som pekar på att biblioteken måste öka sin tillgänglighet för att nå ut till alla samhällsnivåer är Maurice Line. Han betonar att folkbiblioteken kan bli centrum för livslångt lärande på alla samhällsnivåer, allt från människor med specialiserade examina som vill uppdatera sin kunskap, till den vanliga människans vardagliga besök. Han hävdar att detta visserligen alltid har varit folkbibliotekets funktion, men inte förrän nu, i ett samhälle av livslångt lärande, har det funnits en sådan möjlighet att fylla denna funktion (Line 1997, s. 6).

Att folkbibliotekens roll lyfts fram som en viktig del i det livslånga lärandet är ingen unik situation, varken för Storbritannien eller för Sverige. Även samarbetsorganisationen International Federation of Library Association and Institutions (IFLA) betonar att biblioteken är viktiga i det livslånga lärandet då de kan guida och hjälpa människor att söka information i ett samhälle där informationsmängden fortsätter att öka. Folkbiblioteken erbjuder användarundervisning samt hjälp med kvalitetsranking av källor och är därför nödvändiga för ett demokratiskt kunskapssamhälle. IFLA menar dock att man behöver mer kunskap om bibliotekets och bibliotekariens professionella roll för att kunna rusta dem bättre för att möta de nya krav och behov som riktas till dem. Där står följande:

In this new situation public libraries and professional librarians will though have to change and adapt to new demands, professional tasks and working conditions. At the present though, we need more knowledge about how libraries and the professional profiles of librarians should be designed in order to improve their preconditions to meet the new needs and demands directed towards them (IFLA 2000, s. 2).

En del av de ovan nämnda nya behoven och kraven kan bland annat tänkas vara hur man på folkbiblioteken skall hantera det ökade antal distans- samt vuxenstuderande. Inrättandet av studiebibliotekarien kan då ses som ett försök att förbereda sig för en ny målgrupp och kan på så vis ses som en av de professionella rollerna som IFLA nämner.

Sammanfattningsvis kan man således understryka att arbetet med lärcentra på folkbibliotek inte är unikt för Sverige. IFLA betonar folkbibliotekens roll i det livslånga lärandet och i Storbritannien finns numera ett lärcentrum på varje folkbibliotek. Visserligen kan man inte jämföra förhållanden i Storbritannien med svenska då samhället och utbildningsväsendet är annorlunda uppbyggt, men man kan ändå se att den satsning på lärcentra på folkbibliotek som de har gjort under de senaste åren har varit mycket omfattande och kan vara intressant att sätta i relation till förhållandena i Sverige.

3. Tidigare forskning och teoretiska utgångspunkter

3.1 Folkbibliotekets pedagogiska roll

Denna studie fokuserar på hur studiebibliotekarien upplever sitt pedagogiska arbete på folkbibliotek. Eftersom studiebibliotekarie är en relativt nyutformad tjänst, har det inte skrivits mycket därom. I bakgrundskapitlet beskrivs studiebibliotekarien utifrån Helena Jannerts skrift, *Studiebibliotekarien tankar och idéer om en ny yrkesroll*. Denna skrift är så vitt jag vet den enda som behandlar just studiebibliotekariens arbete grundligt, men det finns dock studier som är fokuserade på bibliotekens pedagogiska roll snarare än bibliotekariernas. Nedan kommer jag kortfattat att redogöra för några sådana studier gällande bibliotekens pedagogiska roll. Inledningsvis redogörs för resonemang om hur arbetet på folkbiblioteken håller på att förändras. Efter det följer forskning beträffande lärande på folkbibliotek.

3.1.1 Folkbibliotekens förändrade arbetsuppgifter

Många hävdar att arbetet på folkbiblioteken håller på att förändras i takt med att en allt större del av användarna utgörs av studerande. Gúdrun Thórsteinsdóttir skriver om ett forskningsprojekt BIF (Bibliotek i förändring) som undersökte bibliotekariers förändrade yrkesroll. Projektet som hon medverkade i pågick vid Göteborgs Universitet vid institutionen för bibliotek- och informationsvetenskap med start 1996 och undersökte hur folkbibliotekets service anpassas till samhällsförändring. Ungefär 70 % av tillfrågade folkbibliotekarier upplevde att deras yrkesroll håller på att ändras ganska mycket eller i hög grad. De vanligaste motiven till förändring upplevdes vara teknik, budgetnedskärningar och professionella ambitioner (Thórsteinsdóttir 1998, s. 18-19).

Även Maria Laura Bargellini och Luciana Bordoni, forskare på Italian Agency for New Technology, utreder folkbibliotekets förändrade arbetsuppgifter i sin artikel *The role of the library in a new learning scenario*, publicerad i tidskriften *The Electronic Library*. Bargellini och Bordoni menar att den traditionella utbildningsformen har genomgått en förändring på grund av social och teknologisk utveckling. Förändringen utmanar inte bara studerande, lärare och forskare utan även bibliotekarier, eftersom de innehar en central roll inom utbildningssammanhang. Bargellini och Bordoni menar att verktygen och sättet att arbeta på biblioteken måste anpassas till det nya studiesättet. Bibliotekarier måste således vara medvetna om de förändringar som sker inom utbildningen och dess påverkan på bibliotekens service. Vidare menar Bargellini och Bordoni att bibliotekarier fyller en viktig funktion för de studerande då de hjälper dem att skapa ett kritiskt tankesätt vid informationshantering. Bibliotekarierna har här en chans att utvidga sin traditionella yrkesroll och bli mer integrerad i utbildningssammanhang (Bargellini & Bordoni 2001, s. 153-155). Slutligen menar Bargellini och Bordoni att biblioteken bidrar till övergången från informations-samhälle till kunskapssamhälle, genom att vara en plats för utbildning och inläring (Bargellini & Bordoni 2001, s. 157).

I en annan artikel i *Adults Learning* skriver Genevieve Clark som är ledare av en läskampanj, om biblioteksprogrammet *Vital Link*. Målet med programmet var att stödja och motivera lärande på bibliotek. Clark menar att folkbiblioteken erbjuder en informell inlärningsmiljö, vilken är lämplig för människor med dåliga erfarenheter av skolstudier. Folkbiblioteket erbjuder gratis användning av Internet, böcker samt skivor. Problemet enligt Clark är att många människor känner att biblioteket inte är till för dem. För att bryta dessa barriärer och nå denna grupp menar Clark att bibliotekarierna måste börja samarbeta med lärare inom vuxenutbildning och bli involverade i deras arbete. Projektet *Vital Link* undersökte på vilket sätt man kunde arbeta på folkbiblioteken för att nå denna grupp. Projektet resulterade i följande förslag vid inskolning av biblioteket: biblioteket bör vara stängt för allmänheten under visning av biblioteket, användarundervisningen bör vara integrerad i undervisningen, bibliotekarien bör ha en informell men strukturerad framtoning, ordna en biblioteksfrågesport, prata om böckerna och diskutera dess omslag och innehåll och slutligen bör bibliotekarien uppmuntra studerandegruppen att låna en bok (Clark 2002, s. 27-29).

I magisteruppsatsen *Lära att lära: Folkbibliotekarien som pedagog*, från Uppsala universitet undersöker Kristina Kollerud delvis hur folkbibliotekarierna ser på sin yrkesroll samt om utbildning i pedagogik har påverkat arbetsuppgifterna och yrkesrollen. Kollerud kommer fram till att det finns flera samhällseliga faktorer som påverkar kravet på ökad pedagogisk kompetens hos folkbibliotekarierna. Framförallt bidrar ett förändrat utbildningssätt till pedagogiska krav. Studien visar att det finns en efterfrågan av pedagogiska kurser bland bibliotekarierna. Vidare pekar Kollerud på den totala avsaknaden av lagar och avtal som reglerar dylika frågor. Hon drar således slutsatsen att pedagogiska frågor inte betraktas som angelägna och menar att det saknas förutsättningar på folkbiblioteken för att deras pedagogiska roll verkligen skall få betydelse i utbildningssammanhang (Kollerud 2001, s. 63-64).

Jörgen Lundberg skriver i sin magisteruppsats, *Distansutbildningars inverkan på Folkbibliotek*, från Lunds universitet, om folkbiblioteken i Blekinge. Han vill med sin studie ge ett bidrag till en debatt angående huruvida utvecklingen med distansutbildning förefaller vara till last eller gagn för folkbiblioteken. Lundberg kommer fram till att folkbiblioteken måste vara delaktiga i utformandet av utvecklingen av distansutbildningar i framtiden. Vidare menar Lundberg att folkbibliotekariernas professionella yrkesroll kommer att förändras genom ett sådant deltagande. Bibliotekarien besitter nämligen den kunskap och pedagogiska helhetssyn som behövs i ett informationssamhälle för att kunna bedöma informationens validitet. Den nya yrkesrollen utvecklas således till en kombination av en service-, utbildar- och utvecklings roll enligt Lundberg (Lundberg 2001, s. 35).

I Birgitta Olssons magisteruppsats *Folkbiblioteken och kunskapslyftet: Debatt, bibliotekarierna, elever*, framkom, genom enkäter besvarade av dels bibliotekarierna och dels studenter, att det fanns en stor medvetenhet hos bibliotekarierna om att kunskapslyfteleverna inte blev erbjudna tillräcklig hjälp. Bibliotekariernas bristande förmåga att ge fullgod hjälp berodde enligt enkäterna på allt för få resurser. Bibliotekarierna verkade ha extra svårt att serva nybörjare och Olsson menar att ”det krävs därmed ett annat kunnande hos bibliotekarierna när kunskapslyfteleverna kommer till biblioteket jämfört med andra brukare” (Olsson 1999, s. 83). En av frågorna

Birgitta Olsson ställde i enkäten var ”krävs en ny form av pedagogik i handledning med hänsyn till att kunskapslyftseleverna kan ha varit borta från studier en längre tid”? På denna fråga svarade hela 70 % av de tillfrågade ja (Olsson 1999, s. 39).

Louise Limberg har på uppdrag av skolverkets projekt Språkrum skrivit en kunskapsöversikt om skolbibliotekets pedagogiska roll. Hon refererar till tidigare undersökningar ur vilka man kan tolka att bibliotekarier, inför andra pedagoger som lärare och skolledare, försöker att tydliggöra bibliotekariens roll som annorlunda än den traditionella, vilken förknippas med böcker och materialförsörjning. Forskning visar även, enligt Limberg, att bibliotekariens pedagogiska roll är otydlig (Limberg 2002, s. 49).

3.1.2 Lärande på folkbibliotek

Syftet med Marianne Larssons studie, *Bibliotekets roll i det livslånga lärandet* var att undersöka hur folkbiblioteken används av icke-traditionella studenter. Detta gjordes genom att kartlägga studenternas informationsbeteende och undersöka hur informationskompetenta de var samt genom att undersöka studenternas uppfattning om folkbibliotekets roll i deras studier. Larssons studie är således en användarstudie och hon koncentrerar sig uteslutande på de icke-traditionella studenterna och inte på bibliotekarier eller lärare. Hennes resultat visar att biblioteket inte spelar särskilt stor roll för distansstudenterna beträffande inhämtning av studiematerial. I uppsatsens slutsatser tolkar hon resultaten från intervjuerna på följande sätt: ...”bibliotek inte alls utnyttjas i den omfattning som vore möjligt och kanske önskvärt. Att så många icke-traditionella studenter ändå finner vägen till ett bibliotek kan antas mindre bero på aktiva insatser från bibliotekens och utbildningssamordnarnas sida, än på det faktum att de flesta av invånare i Sverige känner till bibliotek sedan tidigare” (Larsson 2002, s. 47). Larsson tycker sig även kunna utläsa att resultaten framförallt visar: ”att det råder en stor brist på kunskap hos icke-traditionella studenter om *hur* bibliotek skall kunna utnyttjas i samband med deras studier” (Larsson 2002, s. 47).

Ytterligare en studie som känns relevant att nämna i detta avsnitt är Carin Carlssons magisteruppsats *Folkbiblioteket i kunskapssamhället och i utbildningens tjänst* från Uppsala universitet (1998). Syftet med hennes uppsats är att undersöka huruvida staten och kommunen räknar med folkbiblioteket vid planering av utbildning. Carlsson har förutom enkätundersökningar gjort intervjuer med bibliotekarier för att uppmärksamma deras upplevelser kring sin arbetssituation (Carlsson 1998, s. 10-11). Hon upptäckte bland annat att de intervjuade bibliotekarierna ansåg att det var svårt att hitta tid för att hjälpa de studerande och ge dem den service som de krävde (Carlsson 1998, s. 27). De ansåg vidare att servicen mot övriga låntagare har försämrats med det ökande antalet studerande på folkbiblioteken. Det framkom även att bibliotekarierna upplevde det som jobbigt och tidskrävande att studenterna bad om kurslitteratur på fjärrlån (Carlsson 1998, s. 29).

Ur enkäterna kunde Carlsson utläsa att gymnasie-, högskole- och universitetsstuderande, trots egna bibliotek på läroanstalten, främst vänder sig till folkbiblioteken för att studera. Detta leder inte bara till ett ökat krav på referensbibliotekarierna som tillfrågas om kurslitteratur, utan även krav till anpassning i den rumsliga miljön i form av ökat antal studieplatser. Carlsson menar

att ”det är tydligt att de studerande förväntar sig att folkbiblioteket skall fungera som ett kurs- eller studentbibliotek” (Carlsson 1998, s. 85).

Även Barbara Hull som arbetar vid universitetet i Teesside, skriver i artikeln *Libraries: deliverers of lifelong learning* i tidskriften *Adults learning* om huruvida studerande vänder sig till folk- eller forskningsbibliotek. Hull nämner ett forskningsprojekt som LIC stod bakom vid Teesside universitet i Storbritannien 1999 som exempel. Forskningsprojektet visade att 80 % av de studerande använde sig av högskolebiblioteket för att få sitt behov av studielitteratur tillfredsställt. Totalt använde sig 53 % också av sitt lokala bibliotek för detta ändamål. I undersökningen framkom även att de studerande ofta upplevde att det inte fanns tillräckligt många exemplar av kursböcker. Vidare efterlyste de mer hjälp från bibliotekspersonal vid informationssökning på datorer och slutligen upplevde de att datorerna allt för ofta var upptagna. För att få ett mer tillfredsställande biblioteksväsen poängterar Hull liksom Bargellini och Bordini vikten av samarbetet mellan lärare och bibliotekarier i sin artikel. Eftersom skolundervisningen förändras mot ett allt mer problembaserat lärande leder det till att de studerande söker allt mer information på egen hand på biblioteken. Hull hävdar att de studerande ofta känner sig osäkra beträffande bibliotekens resurser och saknar det kritiska bedömningsätt som krävs när man skall sälla information. Många studerande är biblioteksovana och Hull menar att det ligger på lärarens ansvar att introducera biblioteket för de studerande. (Hull 2001, s. 20-23).

Ytterligare en magisteruppsats behandlar studier på folkbibliotek. Stina Jonsson och Ingrid Svensson vid högskolan i Borås har undersökt högskolestudenters upplevelser av folkbibliotekens bemötande och kunskap i sin magisteruppsats. De kom fram till att de flesta upplevde sig få ett positivt bemötande på folkbibliotek. Det fanns även en osäkerhet bland informanterna beträffande vad bibliotekarierna kan hjälpa till med. Vidare fanns det en vilja att bibliotekarierna skulle göra arbetet åt dem för att det skall gå fortare. En allmän uppfattning enligt Jonssons och Svenssons studie är att majoriteten av de studerande värderar ett positivt bemötande högre än endast ett kunnigt bemötande från bibliotekariernas sida. Bemötandet var således viktigare för informanterna än specifik kunskap (Jonsson & Svensson 2002, s. 53-54).

Jag har valt att ta med ovanstående texter då samtliga poängterar att det finns ett behov av ökad kunskap beträffande hanteringen av de studerande på folkbiblioteken. Framväxten av studiebibliotekarierna kan vara ett försök att öka kunskapen och kompetensen i mötet med de studerande på folkbiblioteken.

3.2 Teoretiska perspektiv på lärande

Här nedan redogörs för lärande, dels med fokus på den vuxna studerande, det vill säga inläring och dels med fokus på utläring. Avsnittet nedan om hur den vuxna studerande lär bygger på teorier av Malcolm Knowles, som är en av de mest inflytelserika teoretikerna på detta område. Teorin belyser framför allt den vuxna studerandes speciella behov och krav på undervisning. Studiebibliotekarierna möter vuxen- och distansstuderande dagligen i sitt arbete och behöver därför kunskap om deras lärandeprocess. Knowles teori presenteras således i denna studie med syftet att skapa en förståelse för studiebibliotekariernas främsta användargrupp, den vuxna studerande.

Eftersom studiebibliotekarien i stor utsträckning har en pedagogisk uppgift redogörs vidare för teoretiska perspektiv som fokuserar på bibliotekariens pedagogiska roller. Jag kommer framförallt att utgå från Carol Kuhlthaus teorier där fokus visserligen främst ligger på skol-, college- och universitetsbibliotek men jag tycker ändå att de är relevanta att ta med i denna studie då även studiebibliotekarier möter de studerande. Avsnittet inleds med en introduktion till begreppet *mediator* och dess funktion bland studerande och följs av Kuhlthaus indelning av förmedlingsroller samt Louise Limbergs översättning av Kuhlthaus taxonomi över skolbibliotekariens pedagogiska roller. Vidare redogörs för Maj Klassons teori om bibliotekarien som länkare. Efter det följer Tove Pemmer Saetres typologi över bibliotekariens olika roller och slutligen sammansmälter och förenklar jag ovanstående teorier till en modell.

3.2.1 Hur den vuxna studerande lär

Malcolm Knowles (1990) presenterade sin så kallade andragogiska modell för första gången på 70-talet. Ordet andragogik är grekiska och innebär läran om vuxna lärande och står i motsats till pedagogik vilket ursprungligen betydde läran om att lära barn. Knowles andragogiska modell är grundad på sex antaganden om de vuxna läranden (1990, s. 56-63). Dessa är;

- *Behovet av att veta* (The need to know), vilket innebär att den vuxna studerande ofta till större del än barn och ungdomar vill veta varför han/hon skall lära sig det ena eller andra. De vill veta hur kunskapen relaterar till deras vardagliga liv för att kunna ta till sig den.
- *Den lärandes självuppfattning* (The learner's self concept), syftar till att vuxna är självstyrda och förväntar sig att få ta egna beslut. Det kan uppstå en konflikt då de blir tillsagda vad som skall göras, vilket kan leda till att de känner sig pressade. Denna känsla menar Knowles är en av de största anledningarna till avhopp ifrån vuxenutbildning.
- *Rollen av den lärandes erfarenheter* (The role of learner's experience), syftar på den mängd erfarenhet som vuxna tar med sig in i utbildningen om man jämför med ungdomar och barn. De har inte bara fler erfarenheter, de har också annorlunda erfarenheter, vilket får konsekvenser för hur vuxenutbildningen bör utformas. En femtonåring har inte upplevt hur det är att arbeta, rösta, ha familj osv., vilket innebär att en ungdomsgrupp alltid är mer homogen än en grupp vuxna. Det är därför viktigt att anpassa utbildningen för vuxna efter varje individ och ta hänsyn till gruppens olika erfarenheter och bakgrund.
- *Beredskap för att lära* (Readiness to learn), innebär att de vuxna studerande fokuserar på att lära sig det som de behöver veta för att effektivt klara av sin livssituation. I grundskolan är eleverna kanske inte lika mottagliga för all den information som de får eftersom det är svårt att applicera den på deras vardagliga liv (Knowles, 1990, s. 56-63).
- *Inlärningsorientering* (Orientation to learning), visar att vuxnas inläring är livscentrerad och problembaserad snarare än ämnesorienterad, vilket undervisning

i grundskolan är. Vuxna motiveras att lära sig något då de ser att det kan hjälpa dem att konfrontera de problem som de möter i vardagen.

- *Motivationen* (Motivation) för den vuxna studerande skapas delvis av yttre faktorer såsom bättre jobb och högre lön, men framförallt beror hans/hennes motivation på inre tryck som livskvalitet och självförtroende (Knowles 1990, s. 56-63).

Sammanfattningsvis menar således Knowles att man vid undervisning av vuxna alltid bör förklara varför saker och ting lärs ut, undvika memorering och satsa på problemlösning samt tänka på att vuxna kommer från olika bakgrund och därmed har vitt skilda erfarenheter. Vidare bör vuxenundervisning bygga på den studerandes egna erfarenheter och framför allt ta hänsyn till hans/hennes ålder (Knowles, 1990, s. 56-63).

3.3 Bibliotekariens olika pedagogiska roller

Här nedan följer vidare ett resonemang om bibliotekariens olika pedagogiska roller.

3.3.1 Bibliotekarien som förmedlare

Kuhlthau för in begreppet *mediator*, dvs. förmedlare, i boken *Seeking Meaning*. Hon förklarar begreppet mediator som "human intervention to assist information seeking and learning from information access and use" (Kuhlthau 1993, s.128). Begreppet syftar således till en person som guidar, hjälper och ingriper i en annan persons informationssökning. Kuhlthau skiljer på två olika typer av förmedlare, nämligen *formella* och *informella* där den förstnämnda avser professionella personer, som är anställda inom ett informationssystem, exempelvis bibliotekarier och lärare. Informella förmedlare är andra personer med vilka den informationssökande diskuterar sin sökning tex. familj och vänner (Kuhlthau 1993, s. 128-129).

Av en undersökning som Kuhlthau gjorde bland universitetsstudenter 1990 framkom att de formella förmedlarna hade en begränsad roll vid studenternas informationssökning samt vid bearbetningen av den. Istället sökte sig studenterna till de informella förmedlarna, dvs. familj och vänner för att diskutera sin informationssökningsprocess. Studenterna uppfattade överlag biblioteket som en "self-service" institution snarare än ett ställe där man kunde få hjälp med informationssökningen (Kuhlthau 1993, s.129-130).

Kuhlthau hävdar att det finns ett stort behov av en mer processinriktad biblioteksförmedling snarare än bara en informationsinriktad. Hon menar att istället för att endast erbjuda tillgång till information genom att ta fram material, bidrar den processinriktade förmedlaren med möjligheten att guida användaren till att handskas med och lära av informationen, vilket i slutändan leder till problemlösning. Ett processartat referenssamtal innebär således att man diskuterar idéer redan på ett tidigt stadium i informationssökningen. Kuhlthau menar att det är viktigt att de formella förmedlarna är delaktiga från början i en sökprocess, eftersom det är just där som de informella kanalerna är som svagast (Kuhlthau 1993, s.133).

Kuhlthau visar fem olika nivåer av förmedlingsroller i ökande kvalificeringsgrad, varav den första benämns *organisatör* (organizer). På denna nivå existerar ingen undervisning. Organisatörens främsta uppdrag består av att samla och organisera samlingarna så att användarna kan klara sig själva. Användarnas intellektuella bearbetningsprocess kommer således i andra hand. Kuhlthau menar att detta är den vanligast förekommande bibliotekarierollen i dag, vilket leder till problem då den överskuggar andra mer pedagogiska funktioner (Kuhlthau 1993, s.138-139).

Nästkommmande förmedlingsnivå benämner Kuhlthau *lokalisatör* (locator), vilken fokuseras på korta och enkla referensfrågor, och principen bakom denna förmedling är att det finns ett rätt svar och en enda rätt källa till alla frågor. Här ses information som ett ting eller en produkt som skall levereras av typen; säg mig vad du vill ha så skall jag ge dig det. Även denna roll är endast käll- och informationsorienterad och ser inte till användarens informationsprocess (Kuhlthau 1993, s. 139).

Följande nivå, *identifierare* (identifier), är en roll som presenterar och identifierar en rad olika källor som matchar den efterfrågade informationen. Dessa källor presenteras sedermera utan inbördes ordning beträffande relevans och djup. Här möts alla användare på samma sätt utan urskiljning eller hänsyn till vilken nivå hon/han befinner sig på. Användarna kan här lätt bli överväldigade då de får alldeles för mycket information på en gång och Kuhlthau menar således att identifieraren inte möter användaren i lärprocessen (Kuhlthau 1993, s.141).

Kuhlthau benämner den fjärde nivån *vägledare* (advisor). På denna nivå guidas användarna i sin informationssökning. Istället för att endast identifiera källor visar vägledaren även hur de kan användas. Begränsningen på denna nivå ligger dock enligt Kuhlthau i att man endast ser till en enda lösning för alla problem, exempelvis använder man sig av Pathfindermetoder, vilka innebär standardiserade förklaringar riktade till dem med samma typ av problem (Kuhlthau 1993, s. 142).

Den femte och sista nivån benämner Kuhlthau *rådgivare* (counselor), där det erbjuds interaktion i studentens informationssökningsprocess. Här är varje fråga unik och förmedlaren ser till ett helhetsperspektiv där informationssökningen betraktas som en pågående process. Kuhlthau menar att i en ny informationsvärld är rådgivaren en nödvändig roll för att allmänheten skall kunna klara av att utröna förståelse i informationssökningsprocessen. Rådgivaren guidar och stödjer användaren genom sökprocessen samt erbjuder rådgivning och dialog (Kuhlthau 1993, s. 145).

Vidare bedömer rådgivaren individens informationsbehov genom djupgående intervjuer, bestämmer hur man på bästa sätt skall möta dessa behov, tar aktiv del i studentens informationssökning och hjälper vid behov till med bearbetning av informationen. Rådgivaren bedriver även kvalitetskontroll och utvärdering av arbetet och utför systematisk uppföljning och försäkras sig om att studenten uppnår sina mål (Kuhlthau 1993, s. 143).

Ovanstående beskrivning av rådgivarens roll är inte olik Jannerts beskrivning av studiebibliotekariens arbete på folkbiblioteken som nämns i bakgrundskapitlet. Jannert hävdar att användarundervisning, visningar av biblioteket och dess resurser

samt kurser i informationssökning hör till studiebibliotekariens uppgifter (Jannert 2001, s. 16).

Kuhlthaus pedagogiska nivåer återfinns i en något annorlunda form i Limbergs ”Skolbibliotekets pedagogiska roll,” där resonemanget är koncentrerat till bibliotekariernas roller vid användarundervisning.

Organizer: ingen undervisning. Bibliotekarien ordnar samlingarna så att elever och lärare kan klara sig själva (*self-service*).

Lecturer: biblioteksvisningar och orienteringar för grupper av elever.

Instructor: undervisning om olika bibliografiska verktyg som katalog, viss databas för särskilt ändamål.

Tutor: Planerad undervisning i flera steg, anpassade för olika söksammanhang, tex inför studenters uppsatsskrivning.

Counselor: Undervisning som följer och är invävd i elevers olika arbetsuppgifter. Bibliotekarien följer eleverna genom inlärningsprocessen och ger adekvat stöd på olika sätt under hela arbetet (Limberg 2002, s. 50).

Ovanstående citat belyser det faktum att rollen rådgivare skiljer sig markant från övriga, då bibliotekarien här är en aktiv del av inlärningsprocessen. Detta understryks ytterligare av Kuhlthau när hon hävdar att ...”At the Counselor Level the two forms of intervention, mediation and education merge into one interactive service of guidance” (Kuhlthau 1993, s. 151).

Återigen är det lätt att koppla ovanstående beskrivning av rådgivare till studiebibliotekariens yrkesroll. Förmedlingsarbetet kan även hos studiebibliotekarien sägas bestå av de två komponenterna förmedling och utbildning.

3.3.2 Bibliotekarien som länkare

Maj Klasson skriver i sin avhandling, *Högskolebibliotek i förändring* från 1984 om bibliotekets roll som länkare. Hon menar att bibliotekariens uppgift är att förmedla information och dokument vilket innebär att bibliotekarien således fungerar som ett mellanled mellan informationsproducent och informationskonsument. Detta påminner om organisationsteoretiska beskrivningar av en så kallad *länkroll*. Hon bygger sitt resonemang om länkning bland annat på Havelocks införande av begreppet i sin diskussion om hur man överbryggat barriärer och övervinner kunskapsklyftan mellan resurssystem och användarsystem. Här definieras begreppet som; ”någon form av regelbundet samspel mellan användare och resurssystem” (Klasson 1984, s. 75). Klasson översätter i sin avhandling Havelocks länkroller till arbetsuppgifter inom bibliotekssystem. Dessa länkroller är intressanta att ta med i min studie då de liksom Kuhlthaus taxonomi är mer eller mindre pedagogiska roller inom bibliotekarieyrket. Länkrollerna är relevanta för min studie eftersom studiebibliotekarien är en pedagogisk yrkesroll, vilket innebär att jag i analysen sedermera kan relatera Klassons länkroller till studiebibliotekariens upplevelser kring sin egen pedagogiska yrkesroll.

Här nedan följer således samtliga länkroller ur Klassons avhandling (Klasson 1984, s. 75-76)

- *Förmedlaren* överför kunskap från producentledet till konsumentledet. Här nämner Klasson som exempel då man förmedlar media till användare via biblioteket.
- *Konsulten* hjälper genom god intervjueteknik användaren att identifiera problemet och lokalisera resurser om problemet. Vidare länkar man här användaren till lämpliga resurser samt anpassar resurserna till användarvänligt skick.
- *Instruktören* överför förståelse inom metodik och praktik, till exempel användarundervisning.
- *Ledaren* påverkar överföringen av kunskap genom makt eller inflytande, t.ex. genom skapande av databaser eller prioritering av vissa grupper.
- *Innovatören* ägnar sig åt marknadsföring, nyförvävningslistor, 'networking' mm och skapar på så sätt spridningseffekter i användarsystemet.
- *Bevakare* "visar på begränsning i innovationer genom tex opinionsbildning" (Klasson 1984, s. 75). Bevakaren förser forskning med information för att förhindra att fel skall uppstå. Vidare motsätter sig bevakaren en allt för kvantitativ inriktad datorisering (Klasson 1984, s. 75).
- *Sorterare* bevakar tillgången till kunskapsbanker samt användandet av dessa. Klasson menar att verksamheten fungerar på detta vis på biblioteken idag då biblioteken bevakar, tillgängliggör och framförallt väljer ut media. Denna funktion kan, menar Klasson, fungera så att brus i informationsflödet kan sorteras bort redan på ett tidigt stadium till användarnas fördel (Klasson 1984, s. 75-76).
- *Lärarlagsmedlemmen* deltar i forskarlaget eller lärarlaget och har till uppgift att vara informationsexpert i sammanhanget.
- *Användaren* söker kunskap på eget bevåg och förutom att serva kunden, utvecklar användaren sina kunskaper genom att själv delta i utbildningssammanhang för att kunna bli en mer effektiv länkare mellan utbildningsvärlden och biblioteket.
- *Participatören* är inte som ovanstående grundad i Havelocks länkarroller, utan är Klassons egen skapelse. Hon menar att genom att bibliotekarien deltar i participatoriskt samarbete både med kunder och arbetskamrater så blir alla länkare åt alla, vilket innebär att man länkar sina egna kunskaper och resurser till andra (Klasson 1984, s. 76).

Ytterligare ett begrepp ur Klassons avhandling som kan vara relevant för denna studie är "gatekeeper" konceptet. Bibliotekarien, är enligt Klasson, en "gatekeeper" eftersom

hon genom sin expertkunskap om samlingarna är en sällare av information. Denna kunskap och bedömning av medierna grundar sig inte alltid på vetenskaplig bas, utan är ofta snarare framvuxen ur praxis. Klasson nämner här som exempel barnbibliotekarien, som med sitt starka engagemang väljer ut litteratur anpassad till en specifik grupp. Klasson menar att det här finns ”en stark viljeinriktning och en aktiv handlingsberedskap i relation till uppgiften, så som man uppfattar den” (Klasson 1984, s. 77). Barnbibliotekarien kan liknas vid studiebibliotekarien då även studiebibliotekarien vänder sig till en specifik grupp, nämligen de studerande.

3.3.3 Typologi för bibliotekarierollen

Även Tove Pemmer Saetre skriver i en alldeles färsk avhandling, skriven vid högskolan i Bergen, om olika bibliotekarieroller. Typologin för de olika bibliotekarierollerna är utprövad i olika kurssammanhang på ca 100 erfarna bibliotekarier och har enligt Saetre visat sig vara effektiv som diskussionsunderlag för bibliotekariers olika roller. Typologin består av fyra roller, nämligen; *tillrättaläggaren*, *vägledaren*, *agitatoren* och *alliansbyggaren*. Här nedan följer en presentation av Saetres olika bibliotekarieroller (Saetre 2002, s.169).

- *Tillrättaläggaren* är systemorienterad och lägger mest energi på att utveckla tekniska redskap till hjälp för användaren. Vidare läggs vikt vid att skapa en attraktiv fysisk miljö både beträffande inredning och organisation. Den muntliga vägledningsfunktionen anses mindre viktig och istället fokuseras på det ”osynliga” arbetet med att göra biblioteksmaterialet tillgängligt via IKT-baserade kataloger samt ämnesportaler på Internet (Saetre 2002, s.169).
- *Vägledaren* försöker vara tillgänglig för användaren på mesta möjliga sätt. Här förutsätts att användarna är aktiva och bibliotekarierna lär dem således att ta initiativ, medan bibliotekarierna själva lyssnar, stödjer och ger råd då de blir tillfrågade. Vägledaren skapar sig snabbt en bild av låntagaren och vilket behov den har för att därefter kunna erbjuda låntagaren relevant hjälp. Här upptas man främst av frågor gällande hur biblioteket bör förmedla sina tjänster, dels enskilt och dels i grupp (Saetre 2002, s.169).
- *Agitatoren* är starkt synlig som person i relationen med användaren och frågar gärna, men lyssnar sällan till användarens svar. Agitatoren sysslar framför allt med marknadsföring av biblioteket, samt utställningar, eftersom det här finns en möjlighet för agitatoren att föra ut de material som han/hon personligen tycker är viktiga för användaren. Agitatoren kännetecknas således av entusiasm och initiativrikedom i marknadsföring av biblioteket (Saetre 2002, s.169).
- *Alliansbyggaren* är först och främst relationscentrerad och går in för att skapa ett gott förhållande till användaren. Den renodlade alliansbyggaren kan dock vara mer upptagen av att bli vän med användaren än att lösa referensfrågor och förmedla bibliotekstjänster. Alliansbyggaren värnar i första hand om att skapa en god arbetsmiljö och ge en positiv bild av biblioteket snarare än att utveckla biblioteket som ett effektivt informationssystem (Saetre 2002, s.170).

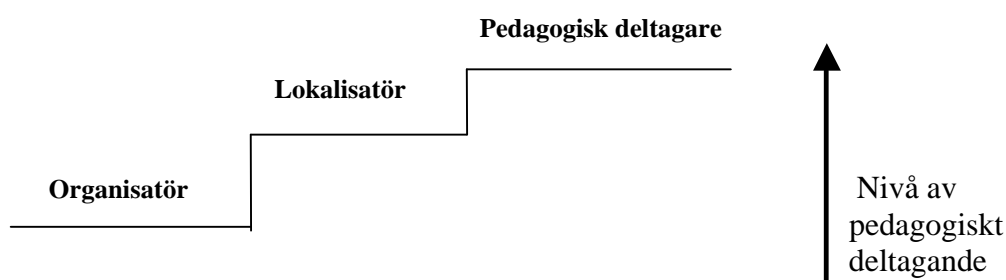
3.3.4 Modell för pedagogiska roller

Utifrån ovanstående teoretiska utgångspunkter väljer jag att sammansmälta och förenkla de olika pedagogiska rollerna. Ur de olika teorierna kan jag framförallt urskilja tre nivåer av deltagande i mötet med användaren. Den första nivån benämner jag *Organisatören* och grundar den på vad Kuhlthau kallar "organizer" och Klasson "förmedlarroll". Organisatörens uppgift på biblioteket är helt enkelt att organisera samlingarna så att användarna klarar sig själva. Enda uppgiften på denna nivå är att överföra kunskap från producentled till konsumentled. Här sker ingen interaktion med användaren och följaktligen ingen hjälp vid informationssökningsprocessen.

Nästa nivå har jag valt att kalla *Lokalisatören*, vilken bygger på en sammanslagning av Kuhlthaus "locator" och "identifier". På denna nivå bemöts användarens frågor med ett rätt svar på varje fråga. Här existerar en viss interaktion i form av samtal, men dock ingen problematisering. Lokalisatören anpassar inte mängden eller typen av information efter användarnas behov, vilket lätt kan resultera i ett överväldigande av information. Alla användare bemöts således här på samma sätt, oavsett på vilken kunskapsnivå de befinner sig på.

Slutligen väljer jag att kalla den sista nivån *Pedagogisk deltagare* med Kuhlthaus "rådgivare" och Klassons "konsult", samt Saetres "vägledare" som förebild. På denna nivå är interaktionen i den studerandes informationsökningsprocess total. Deltagaren finns med som stöd och rådgivare i sökprocessen och följer även upp den studerande för att se om han/hon har uppnått sina mål. Här bestämmer man på vilken nivå man skall möta den studerande och vilken typ av informationsbehov som behöver tillmötesgå. Varje fråga ses som unik och genom dialog med den studerande strävar man efter att nå en helhetsbild av sökprocessen.

Ovan nämnda tre roller befinner sig således på olika nivåer av deltagande i den studerandes informationssökning. De olika nivåerna tydliggörs genom modellen nedan.

Figur 2. Modell över pedagogiska roller

4. Metod och material

Jag har valt intervju som metod och kommer här att redogöra för motiv bakom detta val, samt diskutera denna metods starka respektive svaga sidor. Jag ämnar även ta upp hur jag praktiskt har gått tillväga med undersökningen och vilka eventuella problem som uppstått under uppsatsskrivandets gång. Studien bygger på sex samtalsintervjuer med studiebibliotekarier, vilka ägde rum under vecka 14 och 15 år 2003. Jag upplever den valda metoden som relevant för studien då den ger en möjlighet att se situationen ur de intervjuade personernas synvinkel, vilket är just det som efterfrågas i denna studie.

4.1 Val av metod

Syftet med denna studie är att utforska hur studiebibliotekarien upplever sitt pedagogiska arbete i en folkbibliotekskontext. Jag ville undersöka hur studiebibliotekarierna upplever sitt arbete och framförallt nå deras upplevelser kring mötet med de vuxenstuderande. Således strävade jag efter att få en djupare förståelse för studiebibliotekariernas känslor och tankar kring sitt arbete. För att på bästa sätt nå denna förståelse använde jag mig av en kvalitativ metod, då denna metod syftar till förståelse för mänskliga reaktioner och uppfattningar samt orsaken till dessa (Trost 1993, s. 40-47). Den kvalitativa metoden är, enligt Kvale, användbar när man har för avsikt att utforska implicita och mångtydiga företeelser som känslor och upplevelser (Kvale, 1997, s. 67).

Syftet med min undersökning är därmed inte att erhålla mätbara data, utan snarare att få en djupare förståelse för studiebibliotekarien som fenomen. För att ta reda på studiebibliotekariernas upplevelser kring sitt yrke är det därmed enligt min mening lämpligt att använda sig av en kvalitativ metod, då aspekterna kring upplevelser och åsikter är relativt abstrakta och svåra att mäta på ett kvantitativt sätt.

4.2 Intervjuer

Det finns flera sätt att utföra intervjuer i kvalitativa undersökningar. Intervjuer varierar i grad av struktur och öppenhet. En strukturerad intervju innebär att den sker med fasta frågor där den intervjuade enbart har ett antal givna svarsalternativ att välja på. Den ostrukturerade intervjun innebär motsatsen, d.v.s. att svarsmöjligheterna är helt öppna (Trost, 1993, s. 15-16). Den öppna intervjun kan sägas utgå från teman där frågornas formuleringar inte är bestämda på förhand (Kvale, s. 119).

Att använda en helt ostrukturerad intervjuform kändes dock inte aktuellt i denna studie, då jag redan efter inläsning av litteratur i ämnet, hade ringat in ett ganska precist frågeområde som jag ville studera. Genom att använda dessa frågeområden skapades en intervjusituation där samtalet hölls inom givna ramar. Jag använde mig således av en så kallad halvstrukturerad intervju, som styrdes av teman vilka grundade sig i mina frågeställningar. Denna intervjuform gav mig frihet att utan i förväg fastställd frågefölgd eller ordalydelse anpassa mig till situationen som den

utvecklades. Att på detta sätt fördjupa sig i det som respondenten tycker är mest intressant gör således intervjun till en relativt öppen intervju (Merriam 1994, s. 88).

Under skapandet av intervjuguiden har jag tänkt på att försöka formulera lättförståliga frågor som är korta och befriade från akademisk jargong. På så vis borde samtalet kunna hållas flytande och den intervjuade förhoppningsvis känna sig motiverad att tala om sina upplevelser och känslor (Kvale 1997, s. 123). Intervjumanualen återfinns i sin helhet i bilaga 1.

4.2.1 Val av intervju personer

Nedan följer först en allmän urvalsdiskussion och därefter studiens mer specifika urval beträffande intervju personer.

Vid kvalitativa undersökningar strävar man inte, som i kvantitativa, efter att i första hand nå representativitet, utan man brukar snarare använda sig av ett mer målinriktat och ändamålsenligt urval. Med en kvantitativ metod söker man däremot ett urval som representerar en modell av populationen för att få fram kvantifierbar och objektiv data. I kvalitativa studier söker man således det säregna och eftersträvar snarare riklig information om få undersökningsenheter än tvärtom (Kvale 1997, s. 99).

Hur stort urvalet av intervju personer är varierar mycket vid kvalitativa undersökningar. Kvale menar att antalet intervjuer brukar ligga omkring femton, plus minus tio personer. Anledningen till flexibiliteten i antalet respondenter grundar sig i resonemanget om teoretisk mättnad, dvs. det stadium man når i en studie då fler intervjuer inte skulle bidra med någon ny kunskap (Kvale 1997, s. 98). Jag har genomfört sex halvstrukturerade intervjuer och tyckte mig därefter uppnå teoretisk mättnad genom att jag kände att det inte längre tillkom någon ny information.

När jag gjorde mitt urval av studiebibliotekarierna strävade jag efter att ha en så stor geografisk spridning som möjligt för att kunna få en så bred bild som möjligt av studiebibliotekariernas upplevelser. Jag upptäckte under mina intervjuer att arbetet med vuxen- och distansstudenter skiljde sig vitt åt mellan mindre och större kommuner. Jag gjorde således ett strategiskt urval av sex studiebibliotekarierna varav tre var stationerade i mindre städer och resterande tre i större städer. Det föll sig naturligt att intervjua de anställda studiebibliotekarierna på valda folkbibliotek då det endast fanns en studiebibliotekarie anställd på respektive folkbibliotek.

Jag har alltså gjort mitt urval av sex studiebibliotekarierna strategiskt och deras upplevelser och åsikter är visserligen inte representativa för studiebibliotekarierna i sin helhet, men genom att analytiskt generalisera resultaten till teorin, kan jag lyfta allmänna aspekter som kan säga något väsentligt om studiebibliotekarierna som yrkesgrupp. Kvantitativa forskare brukar hävda att man inte kan dra några generella slutsatser på basis av enstaka undersökningsobjekt över huvud taget, medan den kvalitativa forskningstraditionen hävdar motsatsen (Esaiasson et al 2002, s. 176-178). Den externa validiteten, det vill säga hur väl resultaten från mina intervjuer går att generalisera till övriga studiebibliotekarierna, kan således diskuteras. Eftersom jag har valt mina intervjuobjekt efter kriteriet att de skall vara så olika som möjligt för att kunna ge bredast tänkbara bild av studiebibliotekarierna, anser jag att det ändå kan

finnas goda skäl till att generalisera min studie till andra studiebibliotekariers situation.

4.2.2 Tillvägagångssätt vid intervjuerna

Min första kontakt med studiebibliotekarier bestod i deltagande vid ett möte, ordnat av Nodväst, som är ett nätverk för studiebibliotekarier i Västra Götalandsregionen (Bilaga 3). Jag fick sitta med som passiv åskådare medan det diskuterades om studiebibliotekariens roll och utvecklandet av denna på folkbiblioteket. Här fick jag många uppslag till syfte och frågeställningar för denna studie. Nästa steg när jag hade gjort mitt urval av studiebibliotekarier, var att kontakta dem via e-post (Bilaga 2). En av de sju tillfrågade studiebibliotekarierna bortföll på grund av sjukdom, men i övrigt deltog samtliga tillfrågade. Jag utförde mina intervjuer under vecka 14 och 15 år 2003 och alla intervjuer spelades in på band och genomfördes på respektive bibliotek.

Samtliga intervjuer genomfördes med hjälp av bandspelare. En anledning till detta var att jag på detta vis kunde lyssna till tonfall upprepade gånger och sedan skriva ut intervjun och läsa vad som hade sagts ordagrant. En annan anledning var att jag kunde rikta all min uppmärksamhet mot respondenten, eftersom jag inte behövde anteckna mer än egna kommentarer under intervjuens gång. Innan intervjuerna påbörjades fanns alltid respondentens godkännande av att bandspelare användes. En iakttagelse jag gjorde var att det stressade respondenterna något att bli inspelade på band. För att minska nervositeten inledde jag samtliga intervjuer med ett par frågor om deras arbete, vilket i flera fall gjorde dem mer avslappnade.

Jag började varje intervju med att kortfattat presentera syftet med min undersökning, vilken kurs jag läste samt berättade lite om mig själv för att skapa ett förtroende innan jag frågade efter deras upplevelser om sitt arbete. Trost beskriver hur man som intervjuare ofta upplever rädsla inför att tystnad uppstår under intervjun (Trost 1993, s. 50). Detta upplevde jag under de första intervjuerna. Jag hade svårt att avgöra när tystnaden kunde ses som något positivt, det vill säga då respondenten reflekterade över vad som sagts. Efter ett tag vände jag mig dock vid detta och såg snarare tystnaden som en paus, både för respondenten och för mig.

En annan svårighet som jag stötte på var att hitta balans mellan att inte styra respondenterna och samtidigt leda in respondenterna på rätt spår för att uppnå syftet med undersökningen. Det var i början svårt att veta om man skulle styra tillbaka respondenten till det ämne som undersökningen egentligen handlade om. Även detta blev lättare att avgöra efter ett par intervjuer. Dels insåg jag att mycket av den information som sades vid sidan av ämnet var intressant för undersökningen och dels insåg jag att respondenterna ofta själva kom tillbaka till studiens ämne.

Jag avslutade samtliga intervjuer med att fråga om respondenterna hade något att tillägga utöver det som samtalats om. På denna fråga fick jag i flera fall intressant information som gav nya infallsvinklar och respondenterna fick här möjlighet att knyta an till tidigare ställda frågor på vilka de hunnit tänka ett tag. Längden på intervjuerna varierade mellan 40 minuter och en timme.

4.3 Bearbetning och analys

När intervjuerna var klara och utskrivna, påbörjades analysen. Det första steget i denna process bestod i att sortera svaren efter områden. Detta gav mig en överblick och jag kunde därmed täcka in intressanta aspekter i de olika områdena. Utifrån denna sortering av intervjumaterialet utformade jag ett kategoriseringsschema, där jag ytterligare grupperade insamlade uppgifter. Under respektive frågeställning i analyskapitlet presenteras detta schema i sammanfattningen för att läsaren snabbt skall kunna bilda sig en uppfattning om det insamlade materialet. De data som jag har samlat in presenteras delvis genom citat ur intervjuerna för att tydliggöra för läsaren hur jag har gjort mina tolkningar av svaren. Citaten är huvudsakligen ordagrant återgivna, men upprepningar och talspråk har jag i vissa fall tagit bort med hänsyn till läsaren. Jag har valt att ge relativt stort utrymme åt att låta respondenterna tala eftersom jag anser det vara viktigt att lyfta fram deras åsikter angående sitt yrke, då studiebibliotekarie är en ny yrkestitel.

Intervjupersonerna kallas i analysen för fingerade efternamn i alfabetisk ordning och vid upprepning för pronomina ”han”, med hänsyn till respondenternas anonymitet. Vidare hänsyn till intervjupersonernas anonymitet har resulterat i en endast kortfattad presentation av intervjupersonerna i inledningen av resultatavsnittet. Analysen är strukturerad efter frågeställningarna för att det skall vara lättare att följa med i analysen och för att man på ett snabbt sätt skall se kopplingen till frågeställningarna.

Vid intervjusituationer är det viktigt att respondenterna informeras om undersökningens generella syfte, hur undersökningen är upplagd samt vilka risker likväl som fördelar som det kan innebära att delta i undersökningen. Kvale benämner detta informerat samtycke (Kvale 1997, s. 105). Då jag kontaktade mina respondenter via e-post (bilaga 2) förklarade jag syftet med studien samt garanterade dem och det bibliotek som de representerar fullkomlig anonymitet. Vid själva intervjutillfället gjorde jag även klart för respondenterna att de inte behövde svara på alla frågor och att de kunde avbryta intervjun när helst de ville, för att de skulle känna sig avslappnade och kunna prata fritt.

4.4 Validitets- och reliabilitetsdiskussion

Här nedan följer ett resonemang om studiens undersökning utifrån ett reliabilitets- och validitetsperspektiv.

Validitet handlar huvudsakligen om att man undersöker det man avser att undersöka samt hur väl den valda metoden lyckas spegla de fenomen och företeelser som man avser att studera (Merriam 1994, s. 177). För att höja validiteten har jag varit noggrann vid utformningen av intervjuguiden samt försökt att utarbeta frågorna så att de är relevanta för syfte och problem. Vidare utförde jag en pilotintervju för att testa mina frågor samt för att öva inför kommande intervjusituationer.

Reliabilitet i sin tur handlar om huruvida undersökningen har genomförts på ett tillförlitligt sätt. Jag har använt mig av en halvstrukturerad intervjuguide. Jag har redogjort för de frågor och de teman som varit centrala i min undersökning och

förklarar syftet med att använda dem. Under själva intervjuernas gång uppstod det störningar vid två fall. En gång avbröts intervjun på grund av ett telefonsamtal och en annan gång avbröts samtalet av en fråga från en låntagare. Att hålla en hög reliabilitet vid en kvalitativ undersökning innebär bland annat att man söker minska risken för godtycklig subjektivitet vid intervjuerna, intervjuutskriften och analysen (Kvale, 1997, s. 215). Jag har varit medveten om detta i min undersökning och således försökt att undvika ett alltför subjektivt förhållningssätt. Jag har i största möjliga mån försökt att vara så konsekvent som möjligt vid intervjuutskriften och försökt göra tolkningar som går att verifiera och befästa teoretiskt.

4.5 Sökprocess och material

Min litteratursökning inleddes med en genomläsning av tidigare skrivna magisteruppsatser i ämnet. Dessa uppsatser behandlade främst det livslånga lärandet och folkbibliotekets roll i detta ur ett användarperspektiv, det vill säga sett ur de studerandes perspektiv. Genom uppsatsernas litteraturlistor fick jag dock tips till litteratur som jag kunde ha användning av i min egen uppsats. Efter genomgången av magisteruppsatser gjorde jag litteratursökningar i olika bibliotekskataloger, framför allt i GUNDA, LIBRIS samt Voyager, biblioteket på Högskolan i Borås katalog. Ur dessa sökningar fann jag nästan inget material alls om studiebibliotekarien, men väl så mycket om det livslånga lärandet och folkbibliotekets roll i detta. Vidare sökte jag material på Internet med hjälp av sökmotorn GOOGLE, där jag däremot fann en hel del material om studiebibliotekarien. Det var främst i projektrapporter och folkbibliotekens studieportaler som studiebibliotekarien omnämndes. Ytterligare sökningar gjordes i databasen LISA. Här fann jag internationellt material om livslångt lärande och folkbibliotek. Bland de sökord som jag har använt kan bland annat nämnas, *studiebibliotekarie*, *learning officer*, *teaching librarian*, *lifelong learning*, *livslångt lärande* samt *folkbibliotek*.

5. Resultat

5.1 Presentation av respondenterna

Jag har valt att döpa samtliga respondenter till fingerade efternamn med hänsyn till deras anonymitet.

Andersson

Andersson har arbetat som studiebibliotekarie i mer än två år. Han har inte jobbat som lärare, men har arbetat inom skolan som gymnasiebibliotekarie. Vidare har Andersson läst pedagogik på distans.

Bertilsson

Bertilsson har arbetat som studiebibliotekarie i mer än två år. Han har varit bibliotekarie i cirka 20 år. Bertilsson har ingen lärarutbildning, men har läst pedagogikkurser på universitetet.

Corneliusson

Corneliusson har arbetat som studiebibliotekarie mindre än ett år. Corneliusson är lärare i grunden men har arbetat som bibliotekarie i cirka 10 år.

Danielsson

Danielsson har arbetat som studiebibliotekarie mindre än ett år. Han har en bakgrund inom skolbibliotek och har arbetat som bibliotekarie i cirka tio år.

Eskilsson

Eskilsson har arbetat som studiebibliotekarie mindre än ett år. Tidigare har Eskilsson arbetat både som lärare och som bibliotekarie i cirka 10 år.

Fredriksson

Fredriksson har arbetat som studiebibliotekarie i mer än två år. Han har tidigare arbetat på skolbibliotek och har varit bibliotekarie i cirka 10 år. Fredriksson har även läst pedagogikkurser på universitetet.

5.2 Utformning av den fysiska arbetsmiljön

För att på bästa sätt kunna tillfredsställa de studerandes behov krävs enligt Jannert, förutom studiebibliotekariens pedagogiska kompetens, även en god fysisk studiemiljö på folkbiblioteken. De studerande behöver olika typer av arbetsplatser; tillgång till datorer, tysta läseplatser men även grupprum där det finns utrymme att diskutera uppgifter. Vidare ställs det krav på folkbibliotekets fysiska rum från studiebibliotekariernas sida. För att bedriva användarundervisning på ett effektivt sätt behövs t ex lektionssalar att undervisa i. Jannert sätter upp kriterier för vad som karaktäriseras som god studiemiljö på folkbiblioteken, vilka bland annat innefattar flexibla undervisningsrum med tillgång till datorer, tysta studieplatser och grupprum (Jannert 2001, s. 11). Nedan presenteras respondenternas syn på läseplatser, grupprum, datorer och lektionssalar.

Den fysiska arbetsmiljön

En genomgående upplevelse hos respondenterna är att utformandet av biblioteksmiljön är viktigt. Nedan hävdar Eskilsson att biblioteket bör vara anpassat till studier på följande sätt

Ja, alltså ett bibliotek som ska användas i studiemiljö måste vara planerat därefter rent fysiskt, det är inte bara gällande bibliotekspersonalen som man måste tänka om, utan även gällande det fysiska rummet. (Eskilsson)

Vidare upplevde flera av respondenterna att man genom att erbjuda en mer strukturerad och genomtänkt biblioteksmiljö skulle kunna uppmana till ett mer självständigt informationssökande. Corneliusson belyser detta genom sin kommentar.

Man behöver även arbeta med den fysiska miljön så att informationen i biblioteket blir så tillgänglig som möjligt, så att man lättare kan klara sig själv där. (Corneliusson)

Alla respondenter hade inte förändrat sin fysiska biblioteksmiljö efter inrättandet av studiebibliotekarietjänsten. Det fanns olika anledningar till detta. Ibland hade det helt enkelt inte funnits någon motivation att anpassa miljön efter de studerande, men oftast saknades det resurser.

Vi har inte alls anpassat biblioteket efter dom studerande, men det krävs ju verkligen för en god studiemiljö. (Danielsson)

Andra respondenter hade satsat mycket tid och eftertanke på de fysiska biblioteksmiljöerna.

Det är ju skillnad på oss och dom andra folkbiblioteken. Här är det ju anpassat för studier, det är ju en studiemiljö. En pedagogisk miljö. (Eskilsson)

En genomgående upplevelse verkade vara att biblioteken är för små och att det blir mycket trångt att utöka med lektionssalar och grupprum. Många menade att dagens folkbibliotek helt enkelt inte är byggda för en studerandeverksamhet och att det blir svårt att få plats helt enkelt. Bertilsson uttrycker detta på följande vis.

Utrymmet är ett problem, det är ju en helt annan verksamhet idag och biblioteken är helt enkelt inte byggda för den typen av verksamhet. (Bertilsson)

Läseplatser

Respondenternas åsikter om läseplatser på respektive folkbibliotek verkar vara relativt enhetliga. I stort finns det läseplatser på samtliga av respondenternas bibliotek. Hur många de är var de är placerade varierar dock. Corneliusson är nöjd med antalet läseplatser.

Ja, alltså beträffande läseplatser och rum finns det ganska mycket läseplatser, men det är enskilda läseplatser. (Corneliusson)

Andersson nämnde problemet med att få en tyst läsmiljö, trots avsatta platser för detta ändamål.

Vi har ett läsrum som skulle vara tyst, men där det ändå är småprat (Andersson)

Han visar även på vilka signaler man ger till den studerande beroende på hur man möblerar studieplatserna.

Vi har köpt in studieplatser, sådana här riktiga bord då som just är studieplatser
Vi hade vanliga bord innan, men jag tror att det är väldigt viktigt hur man möblerar en offentlig plats - det talar ju också om vad man bjuder in till. Om man ställer fram studiebord så talar man ju om att det här är ett ställe att sitta och plugga på. (Andersson)

Grupprum

Grupprummen på folkbibliotek lyser enligt respondenterna med sin frånvaro. Många hävdar att de helt enkelt inte har plats.

Vi har inget grupprum, om vi hade byggt ut kanske... (Bertilsson)

Corneliusson svarar vidare att det finns möbler där man kan sitta och prata men inget egentligt avsatt grupprum.

Men det finns inget grupprum egentligen, men det finns ett stort runt bord där det ofta sitter grupper, men det är inte så att man kan gå någonstans och jobba ostört i grupp eller så. (Corneliusson)

Datorer

Beträffande antalet och kvaliteten på datorerna verkar respondenterna genomgående relativt nöjda. Corneliusson upplever att det finns många datorer och belyser det genom följande citat

Datorer finns det ganska gott om, men det som efterfrågas mest är ju Internetplatser och där är det ju köer ibland. Just till dom här snabbsökningsdatorerna. Dom kan man ju inte boka som med dom andra. (Corneliusson)

Både Internetdatorer och ordbehandlingsdatorer används av distans- och vuxenstuderande. Några respondenter upplevde dock en brist på ordbehandlingsdatorerna. Citatet nedan belyser detta.

Men vad som saknas är Word och vanlig ordbehandling och möjligheten att skriva ut från disketter. Det är absolut inte bra. Så nu är det låneexpeditionen som har hand om utskrifter så de hamnar där. Det är alltså ganska besvärligt att skriva ut. (Corneliusson)

Många av respondenterna visade på hur de anpassat dator- och digitalteknik efter ett ökat antal distansstuderande som kräver komplicerad utrustning. Bertilsson pekar på detta genom nedanstående citat.

Det är ju tio bärbara datorer, trådlöst Internet och en skrivare som står nere i expeditionen. Sen är det ju telebildutrustningen och den är jättefin med både dokumentkamera och monitor så att man kan visa saker och dubbla skärmar så att man kan se varandra. (Bertilsson)

Lektionssalar

Flera av respondenterna verkar sakna ordentliga lektionssalar att undervisa i. Danielsson belyser detta genom att uttala;

Vi saknar plats för att visa databaser och ha undervisning, men vi har ju kommit fram till att det skulle behövas. (Danielsson)

Vidare uttrycker Corneliusson frånvaron av undervisningssalar.

Problemet är ju att det inte finns några undervisningssalar. Det finns inget rum egentligen att gå undan ifrån biblioteket i en grupp, så då måste man ju ha visningar innan biblioteket öppnar. (Corneliusson)

På andra håll finns det datasalar där man skulle kunna visa kataloger och så vidare, men som endast är till för personalen.

Vi har inte så bra demonstrationsmöjligheter, så vi visar t.ex. på vuxenskolan. Sen finns det en datasal, men den är bara för personalen. (Danielsson)

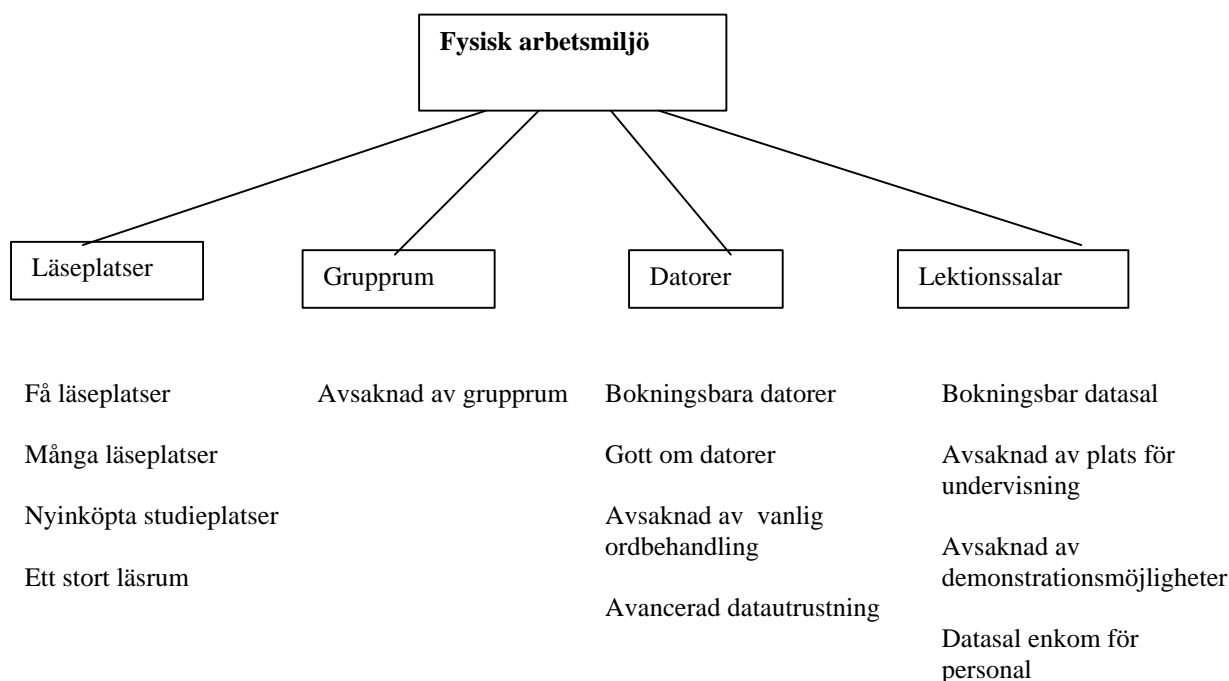
Citatet ovan visar även på att Danielsson flyttar undervisningen från folkbiblioteket till skolans lokaler i brist på lektionssalar på sitt eget folkbibliotek.

Corneliusson menar att de har en datasal och ett konferensrum. Men problemet är att konferensrummet inte är anpassat till studerande och inte är beläget i biblioteket.

Vi har en datasal som man kan boka. En datasal där man kan ha genomgångar. Sen kan man släppa in allmänheten i det här stora konferensrummet. Det är ett sånt där konventionellt konferensrum med ett stort runt bord och där man kan sätta in kanon i och för sig visa katalog och så vidare. Men det är ju en väldigt konstig miljö. Väldigt långt bort också. (Corneliusson)

Sammanfattning:

Jag har ovan belyst respondenternas åsikter beträffande betydelse av läseplatser, grupprum, datorer och lektionssalar. En genomgående erfarenhet hos respondenterna var att utformandet av biblioteksmiljön är viktigt. Många var medvetna om hur utformandet av miljön borde formas efter de studerandes behov. Vissa respondenter poängterade dock att det inte fanns tillräckliga resurser att göra biblioteket mer studieanpassat. Respondenternas åsikter gällande läseplatser var överlag att de var bra och tillräckliga i antal. Vad däremot samtliga respondenter saknade var ett grupprum avsatt till de studerande. Datortillgången för de studerande upplevdes som ganska god av respondenterna. Många efterlyste dock mer ordbehandlingsdatorer, då de är viktiga i en studerandes arbete. Många tyckte dock att de hade anpassat sig väl tekniskt efter framförallt distansstuderande med avseende på den utrustning som de kräver i sina studier. Nedan presenteras ett kategoriseringschema i syfte att kortfattat åskådliggöra respondenternas åsikter på ett enkelt sätt.

Figur 3. Utformning av den fysiska arbetsmiljön

5.3 Upplevelser av samarbetet med andra inblandade aktörer

En stor del av studiebibliotekariens arbete handlar om att skapa nätverk och kanske framförallt att upprätthålla dessa. För att det skall lyckas krävs ett gott samarbete med inblandade aktörer. Av intervjuerna kunde jag utläsa vilka de vanligaste samarbetspartnerna var och jag kunde också kartlägga hur detta samarbete fungerade. Mest betydelsefullt samarbete hade respondenterna med följande aktörer; utbildningsanordnare, lärare, högskole- och skolbibliotekarier, övriga studiebibliotekarier och de studerande. För att åskådliggöra detta på bästa sätt kommer jag nedan att presentera hur respondenterna upplevde samarbetet med var och en av dessa aktörer under egen rubrik.

Samarbete med utbildningsanordnare

De flesta respondenterna upplever samarbetet med utbildningsanordnarna som ett problem. De känner framförallt att det är svårt att få tag i utbildningsanordnarna och att de inte värdesätter ett samarbete med studiebibliotekarier. Fredriksson kan inte ens föreställa sig hur en kontakt med utbildningsanordnarna skulle skapas på ett bra sätt.

Vi har inte bra kontakt med utbildningsanordnarna. Jag har lite svårt att se hur den kontakten skulle se ut. (Fredriksson)

Vidare verkar det upplevas som ett problem att få tag i utbildningsanordnarna rent praktiskt. De kan vara ganska många om man bor i en stor stad. Eskilsson uttrycker själva lokaliseringsprocessen på följande vis

Det finns X stycken anordnare just nu som har lokaler på olika ställen och bara det att få reda på var dom har sina kurser någonstans och var dom inte har det... det har inte varit lätt. (Eskilsson)

Även Danielsson upplever det problematiskt att finna utbildningsanordnarna.

Tidsödande jobb tyvärr och det finns inte någon samlad bild och inte ens vuxenutbildningsförvaltningen har någon... så det är lite deckarjobb. (Danielsson)

Det är således framförallt i inledningsskedet till ett samarbete med utbildningsanordnarna som problem uppstår, vid själva kontaktknytandet. Danielsson menar vidare att svårigheten med att få tag i dem kan vara ett storstadsproblem

Det här är ett ganska typiskt storstadsproblem, det här med att man är så många, man vet inte, många sitter inne med all information.(Danielsson)

Upplevelsen av att känna sig ouppmärksam och negligerad vid kontaktskapandet genomsyrade respondenternas svar. Eskilsson ger uttryck för den hopplöshet som känns då utbildningsanordnarna inte svarar på respondentens förfrågningar.

Det som kan ses som negativt är väl att det kan vara svårt att knyta dom här kontakterna och att man ibland kan känna att hur ska jag anstränga mig? Man kan ju inte tvinga sig på utbildningsanordnarna. (Eskilsson)

Samma respondent ger uppgett uttryck för problem vid kontaktskapandet.

Men det är ju det här att få kontakt med vuxenförvaltningen, vi trodde att dom ganska snart kunde ge oss en lista men det visade ju sig att dom inte kunde, för dom hade ju ingen sån. Och sen har vi mailat och mailat och ibland ringt och talat in på telefonsvarare och vissa hör inte av sig. Och man känner... vad är dom rädda för liksom? (Eskilsson)

Danielsson pekar på det faktum att studiebibliotekarien är en ny tjänst och det kan ta tid för utbildningsanordnarna att förstå att samarbetet kan gagna båda parter.

Det är liksom obruten mark som man måste jobba upp. Och det är inte så himla lätt att få dom här utbildningsanordnarna att inse att det här är något som behövs för jag tror att dom saknar insikten om vad som det finns för några resurser på biblioteket. Alla kan ju vinna på det, samarbetet. Men jag tror att man från utbildningsanordnarnas sida ser det

som ytterligare pålaga att ta in biblioteket också när dom redan har ett tight schema som det är. Ytterligare en uppgift. (Danielsson)

Även Eskilsson ger uttryck för hur båda parter kan gynnas av ett gott samarbete.

Man måste få in tänkandet hos vuxenutbildarna för det är ju ett fåtal som har bibliotek själva och då har man tydligen tänkt bort det här med bibliotek så det känns som våran uppgift att få tillbaka det här tänkandet om att det blir bättre undervisning om biblioteket får vara med, någonting positivt som gynnar dom också. (Eskilsson)

Många av respondenterna upplever sig dock ha ett bra samarbete med Komvux. Bertilsson visar på detta och beskriver varför det är så.

Att vi har så bra samarbete med Komvux har väl sin grund i att Komvux har så dåligt med lokaler här i kommunen och dom behövde någonstans att vara och dom hade många lärare som hade behov av att använda biblioteket. Och så togs kontakten mellan biblioteket och vuxenheten och vi gjorde ett avtal att dom hade tillgång till biblioteket på morgonen och det finns alltid någon nere av personalen då som kan hjälpa dom. (Bertilsson)

Samarbete med lärare

Många studiebibliotekarier har en bakgrund inom skolan och vet således hur det är att arbeta med både lärare och bibliotekarier. Upplevelsen om hur samarbetet fungerar med lärare är mycket blandad hos respondenterna. Vissa tycker att samarbetet fungerar utmärkt. Bertilsson visar hur positivt han upplever samarbetet med lärarna på Komvux.

Sen har vi haft jättebra träffar med vuxenhetenspersonal - lärare för att pejla. Vilka böcker behöver ni, vilka tidskrifter behöver ni? Vi har saker inom dessa väggar som vi inte skulle ha haft om det inte varit för det här samarbetet (Komvux). Och det är ju ett samarbete som alla tjänar på. För oss är det inget betungande att dom har tillgång till biblioteket. (Bertilsson)

Eskilsson menar dock att det kan uppstå problem i samarbetet med lärare.

Jag tror att det kommer bli svårt att ha kontakt med lärare. Det är en erfarenhet som vi har hört från andra och så. Jag är ju själv lärare så jag vet att man har så mycket som man ska hinna med och tidsbrist och så. (Eskilsson)

Eskilsson understryker dock vidare vikten av samarbete med lärare och hur ett sådant kan gynna deras arbete

Ja mycket handlar ju om att få lärarna att inse att det här inte är någon ytterligare pålaga. Det här är något som underlättar deras arbete, att vi är en del av deras arbete. Det gäller att nå dom och att integrera. Om dom har något delmoment så kommer biblioteket in och samarbetar. Det gäller ju att nå ut med det på något sätt och det funderar vi mycket på hur vi ska göra. (Eskilsson)

Vidare menar Danielsson att om man bara visar för lärarna hur ett samarbete kan vara en fördel, så kommer de att vilja ta del av detta.

Ytterligare en uppgift för lärarna kan dom tycka då, men då gäller det för oss att visa att det bara är ett annat ställe att undervisa på, en annan arena som faktiskt kan vara väldigt stimulerande. Och öppnar man dom ögonen så tror jag att dom hakar på. (Danielsson)

För att på bästa sätt ta vara på samarbetet menar Fredriksson att man bör integrera användarundervisningen i skolans arbete.

Jo, när man har användarundervisning så tar jag fasta på vad kursen jobbar med, en skoluppgift så att dom fördjupar den lite grand och då får jag liksom input från läraren och så få jag fundera ut på vilken nivå som det är vettigt att göra. (Fredriksson)

Många respondenter återkommer till att de själva har ett förflutet inom skolans värld och därför har en viss förståelse för lärarnas situation. Danielsson belyser just detta i citatet nedan.

Ja, men jag har ju faktiskt sett vilken arbetssituation som lärare har och hur besvärligt det kan vara, eftersom jag själv har undervisat i skolan och om man har det i bakhuvudet så tror jag också att man lättare kan mötas med lärare och förstå och inte bara ställa massa krav på att ni ska bli bättre... liksom bjuda in till dialog och då är det nog en fördel att ha jobbat med lärare. (Danielsson)

Corneliusson beskriver skola respektive bibliotek som två motpoler vilka ska samarbeta.

Det finns två motpoler kan man säga. Dels biblioteken som säger att vi inte ska serva dom som studerar, dom kommer med konstiga frågor och på andra sidan är det ju skolorna som säger att vi lärare vi behöver ingenting och vill inte ha något med biblioteket att göra, men studenterna kan ju gå dit om dom behöver, det bryr vi oss inte om... Så man har ju två motpoler som man måste försöka få ihop på något sätt. (Corneliusson)

Danielsson fortsätter med att peka på bristen av förståelse för varandras yrken.

Och lärare ser ju inte bibliotekariers arbetssituation. Det är ju ett ganska stressigt jobb och dom tror att man går och ja tar hand om någon. (Danielsson)

Fredriksson upplever att det kan vara svårt att få tag i lärare, speciellt då en stor grupp av de studerande utgörs av distansstuderande.

Ofta måste man ju ha kontakt med lärarna och det har vi ju jättelite. Det man hör är ju ofta när man är ute bland bibliotekarier att "Ja, men det är ju lärarnas ansvar. Kan inte dom ta det osv.", men jag känner att det alltid har varit svårt att ta kontakt med lärarna fast nu är det ännu svårare. Det är jättemånga som läser så här självständigt och gör egna arbeten och vi har ju många på Komvux som läser på distans, på Komvux alltså. Dom träffar ju sin lärare jättesällan. Dom har naturligtvis en handledare, men var finns den då? Dom har naturligtvis kontakt per mail, men det blir ju svårt för oss att hitta dom här lärarna. (Fredriksson)

Andersson tvivlar på om man skall ha ett samarbete med lärare över huvudtaget.

Sen vet jag inte om man ska ha så stor dialog med lärarna heller. Det är ju om man har Komvux, men om man har högskola kan man ju inte ha så mycket dialog med dom. (Andersson)

Samma respondent pekar på det orimliga i att ha kontakt med lärare på högskolenivå.

Man har ju haft mer kontakt med dom studerande än med lärarna... vi kan ju inte ha kontakt med alla högskolelärare som finns. (Andersson)

Samarbete med högskole- och skolbibliotekarier

Många av respondenterna efterlyser ett mer utvecklat samarbete mellan folkbiblioteken och högskolebiblioteken. Andersson uttrycker detta på följande vis;

Det är ju egentligen väldigt slutna system det här med högskole -och folkbibliotek. Vi har ju en gemensam nämnare som är dom studerande. Och man skulle mötas. För det är ju väldigt bra att känna till varandras världar. (Andersson)

Respondenten fortsätter resonemanget kring samarbete bibliotek emellan och upplever det som mycket viktigt att kontakten tas och att man fortsätter att underhålla den.

Bara man får en dialog med högskolebiblioteken och känner till varandra och man liksom går och besöker. Vi behöver känna till varandras verksamheter. (Andersson)

Flera respondenter menar att det inte bara är folkbiblioteken som borde känna till högskolebibliotekens verksamhet, utan att även högskolebiblioteken skulle kunna gynnas av ett bättre samarbete. Bertilsson belyser detta på följande vis;

Vi har väldigt lite kontakt med högskolan, men vi bestämde för några veckor sedan att dom från högskolan skulle vara med på fortsatta träffar. Det är ju lika viktigt för dom att veta hur vi jobbar. Studenterna bryr sig inte ett dugg om att dom tillhör ett högskolebibliotek. (Bertilsson)

Vidare menar Andersson att högskolebiblioteken borde räkna in folkbiblioteken då de hänvisar en låntagare vidare.

Jag tycker att vi i första hand borde känna till hur det är på högskolebiblioteken. Man kan ju känna till dom som är runt omkring oss så att man förmedlar t.ex. vet du att det finns bibliotekarier som du kan kontakta? (Andersson)

Även Fredriksson efterlyser högskolebiblioteken som förmedlare.

Sen skulle jag vilja att högskolebiblioteken känner sig som förmedlare så att när dom vet så säger dom att det finns ju kommunbibliotek som ni kan vända er till. (Fredriksson)

Respondenten tror att högskolebiblioteken känner sig hotade av att folkbiblioteket skulle "ta över" deras arbetsuppgifter.

Högskolebiblioteken tycker att jag tar något från dom när jag tycker att dom kan få lära sig hur man söker hos oss. Men vi kan ju dela på detta, dom är duktiga på en jättemassa krångliga saker som inte jag kan. Då kan dom ju ta den biten. (Fredriksson)

Fredriksson hävdar att man på högskolebiblioteken inte har så mycket kunskap om den nya gruppen av studerande som besöker deras bibliotek. Med den nya gruppen menas vuxen- samt distansstuderande.

Jag har inte haft så mycket kontakt med högskolebiblioteken och det enda är att vi håller på att träffas och pratar om våra låntagare. Jag tror inte att dom tänker... att dom ännu inte är insatta i den här nya gruppen va. (Fredriksson)

Samarbete med övriga studiebibliotekarier

Flera av mina respondenter upplevde att de hade ett gott samarbete med andra studiebibliotekarier. En gängse uppfattning var att det är oerhört viktigt att ha god kontakt med andra studiebibliotekarier, då man ofta är ensam med denna tjänst på sitt bibliotek. Eskilsson lyfte fram på vilket sätt arbetet förbättras genom ett nära samarbete.

Det här att vi är flera studiebibliotekarier och bollar idéer mot varandra och så är väldigt bra och roligt. Det gör att man kommer längre tror jag, det blir mer dynamik och fler infallsvinklar tror jag. Jag skulle inte vilja vara ensam. (Eskilsson)

Även Danielsson hävdar att samarbetet med de andra studiebibliotekarierna är mycket viktigt.

Jag har väldigt bra kontakt med dom andra studiebibliotekarierna i kommunen. Hade jag inte haft det så hade det nog inte varit så kul tror jag. Vi är några som har väldigt tät kontakt så det är ju väldigt kul att jobba. Vi lyfter varandra och diskuterar saker så det är väldigt positivt tycker jag, att vara en grupp. (Danielsson)

Vidare uttrycker Danielsson vilket stöd det innebär att ha ett nätverk för studiebibliotekarier och att ha en grupp att prata med.

Jag skulle vilja säga att det är viktigt att bilda nätverk och att ha andra studiebibliotekarier som man jobbar ihop med för annars så kan man nog bli rätt ensam på varje bibliotek och jobba upp ny mark själv, det är lite tufft. Jag tycker att det är ett oerhört stöd och positivt att ha den här gruppen. (Danielsson)

Eskilsson påpekar att samarbetet med andra studiebibliotekarier fungerar väl inom den egna kommunen, men att kontakten är dålig med studiebibliotekarier på andra orter.

Vi har inget samarbete med studiebibliotekarierna utanför kommunen egentligen. Men det är klart något som vi vill utveckla... (Eskilsson)

Bertilsson menar istället att kontakterna med andra studiebibliotekarier utanför den egna regionen är mycket starkare än inom den.

Jag tycker att jag har haft mycket mer kontakt med nätverket än med dom i regionen för det är så nytt och trevande. De är få som känner sig så definierade att dom ska vara med. Men det är inte så många kommuner i vår region som är med. (Bertilsson)

Kontakt med studerande

Många av respondenterna ansåg sig över lag ha bra kontakt med de studerande. Ett problem är dock att nå de som är distansstuderande. Citaten nedan belyser denna problematik.

Det är ju folk från hela landet som går deras kurser. Jag menar det är ju jättesvårt att ha kontakt med folk i hela landet. (Fredriksson)

Ett annat problem med kontakten med de studerande är att många kommer till biblioteket endast under en kort period och det finns ingen möjlighet att hinna bygga upp en relation. Samma respondent belyser detta.

Jag har ju bra kontakt med dom som studerar lite längre... Men dom som går dom här små korta kurserna kan jag inte säga att jag har sådär jättebra kontakt med och dom behöver inte biblioteket särskilt mycket egentligen. (Fredriksson)

Att få de studerandes förtroende kan ofta vara svårt. Andersson berättade om hur han gick med i klasserna för att nå ut till de studerande.

Jag har haft mycket kontakt med dom (komvuxstudenter). Varit kompis med dom, men det var egentligen inte förrän jag gick ut i klasserna och var med, jag satt med lite i svenskan och på samhällskunskapen. Jag var med lite och ställde frågor och så va, och skrattade när något var kul. Det var en jättebra grej tror jag - att dom kände att jag visste hur dom hade det tror jag. För jag hade en bra relation med dom innan, men det blev någon skillnad. Dom fattade att jag visste vad dom höll på med tror jag för man är ju inte dum, man går ju inte till någon som man tror inte vet eller kan. (Andersson)

Ovanstående respondent har således på eget initiativ varit med i klasser för att skapa sig en bättre förståelse för hur studerande tänker och på så vis kunna serva dem bättre på biblioteket. Andersson fortsätter att tala om hur viktigt det första mötet med den studerande är att man som studiebibliotekarie anpassar sin hjälp till rätt nivå.

Det är ju en mognadsprocess också, att man börjar liksom se den här gruppen och ta reda på förutsättningarna för dom studerande. Var finns deras behov? Vad ska vi göra och vad är vår roll? (Andersson)

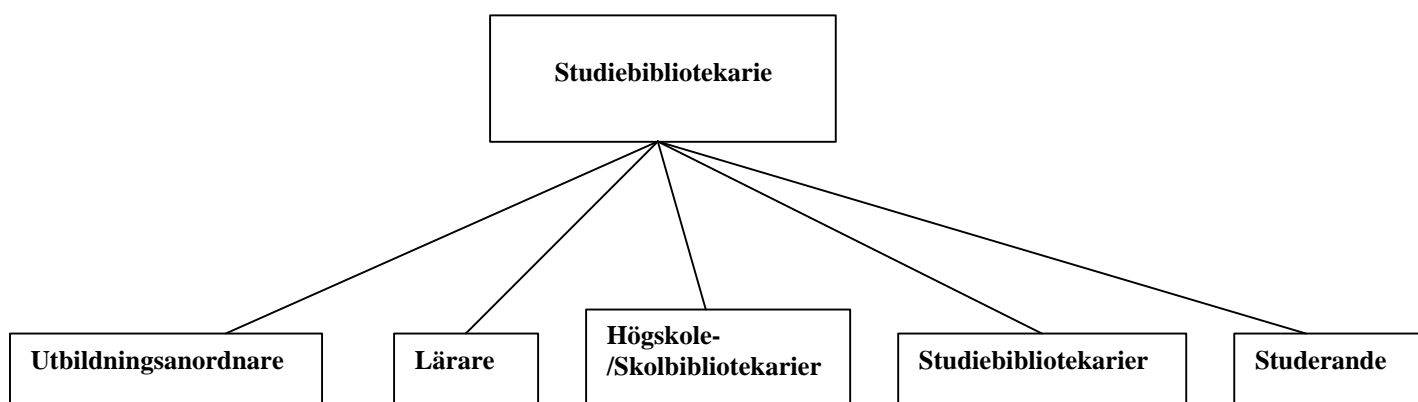
Sammanfattning:

Jag har ovan beskrivit med vilka aktörer som studiebibliotekarierna har mest betydelsefullt samarbete. Dessa var: utbildningsanordnare, lärare, högskole- och skolbibliotekarier, övriga studiebibliotekarier och de studerande själva. Samarbetet med utbildningsanordnarna fungerade enligt de flesta respondenterna mycket dåligt. Ett problem var att över huvud taget nå och kontakta dem. Komvux skiljde sig här från övriga utbildningsanordnare då respondenterna upplevde att samarbetet med dem var bra. Kontakten med lärare varierade, men då många studiebibliotekarier har ett förflutet inom skolans värld, fanns en viss förståelse för lärarnas situation. En känsla hos respondenterna var dock att lärarna inte förstod vikten av bibliotekets roll i undervisningen. Respondenterna trodde att lärarna uppfattar biblioteket som ytterligare en pålaga, istället för att se det som en resurs. Samtliga respondenter upplevde att ett samarbete mellan folk- och högskolebibliotek måste stärkas och utvecklas. Respondenterna upplevde att det är viktigt att man skapar en dialog så att

man är medveten om varandras världar. De studerande gjorde, enligt respondenterna, ofta ingen skillnad på vilket bibliotek de gick till.

Respondenterna skattade ett väl fungerande samarbete med andra studiebibliotekarier mycket högt. Med tanke på att man ofta är ensam studiebibliotekarie på ett bibliotek finns ett behov av att ventilerat problem och lösningar med andra med samma arbetsuppgifter. Vidare upplevdes ett nätverk för studiebibliotekarier även som ett stöd att klara av sin egen arbetsuppgift. Slutligen varierade kontakten med de studerande något. De studerande som dyker upp periodvis upplevdes som svåra att få kontakt med, men t ex med distansstuderande som läser ett helt program och besöker samma folkbibliotek under den perioden är kontakten ofta god. Nedan åskådliggörs hur studiebibliotekarierna upplevde samarbetet med ovan beskrivna aktörer i ett kategoriseringsschema. Schemat delas in i positiva och negativa omdömen om de olika samarbetspartnerna.

Omdömen om samarbetspartners

<u>Positiva omdömen</u>	<u>Positiva omdömen</u>	<u>Positiva omdömen</u>	<u>Positiva omdömen</u>	<u>Positiva omdömen</u>
Inga positiva omdömen	Gott samarbete	Lärdom av varandra	Bra kontakt	Bra kontakt
	Förståelse	Kunskap	Vara del av en grupp	Kompisrelation
			Bollning av idéer	
			Lyfter varandra	
<u>Negativa omdömen</u>	<u>Negativa omdömen</u>	<u>Negativa omdömen</u>	<u>Negativa omdömen</u>	<u>Negativa omdömen</u>
Dålig kontakt	Svårt att få kontakt		Få som är med	Dålig kontakt
Svåra att få tag i	Ser inte till vår arbetsituation			
Obruten mark	Vill inte ha med biblioteket att göra			
Pålagor				

Figur 4. Studiebibliotekariens samarbetspartners

5.4 Upplevelser av sitt uppdrag

Här nedan avser jag att belysa hur studiebibliotekarierna upplevde sitt uppdrag i jämförelse med den traditionella folkbibliotekariens uppdrag. Faktum är att de har ett annat uppdrag, men hur tar det sig uttryck på folkbiblioteken? Respondenterna upplevde över lag att de hade andra arbetsuppgifter, men det fanns även de som inte upplevde någon större skillnad i sitt uppdrag. Detta avsnitt delas därför in i två delar, 1) upplevelser av annat uppdrag och andra arbetsuppgifter än övriga bibliotekarier på samma arbetsplats och 2) upplevelser av att det inte är någon direkt skillnad i arbetsuppgifter som studiebibliotekarie jämfört med övriga bibliotekarier, förutom det formella uppdraget.

Upplevelser av annat uppdrag och andra arbetsuppgifter

Vilka arbetsuppgifter studiebibliotekarierna har och hur de uppfattar sitt uppdrag skiljer sig åt beroende på vilket bibliotek de arbetar. Vissa folkbibliotek är mer angelägna om att anpassa sig och följa med i utvecklingen än andra. Andersson betonar nedan vikten av att "hänga med" och menar att inrättandet av studiebibliotekarien är ett tecken på detta.

Jag tror att vi saktat har gått ifrån det här slutna biblioteket med låsta hyllor, ungefär så som affärerna och systembolaget såg ut, så ser det ju inte ut längre va. Vår roll har också förändrats, vår syn och det har ju med informationsmängden att göra och kravet att allt fler läser längre. Det är nog många samverkande faktorer som gör att biblioteket och biblioteksväsendet måste vara lyhörda för vad som händer i samhället och här tror jag att studiebibliotekarien är en del av den lyhörtheten. (Andersson)

Danielsson menar att hans uppgifter numera består av följande:

Man bevakar de studerandes situation och bygger upp verksamheten som studiebibliotekarie. Och sen har jag ju hand om kontakten med utbildningsanordnarna. (Danielsson)

Bertilsson sammanfattar sina uppgifter på följande sätt:

Jag har ju andra uppgifter, som visningar och att ta kontakt med utbildningsanordnare. (Bertilsson)

Många respondenter är av den uppfattningen att studiebibliotekarien inte skall ta hand om alla studerande som kommer till biblioteket, utan snarare ha ett övergripande ansvar. Andersson uttrycker detta på följande vis

Jag tror inte att studiebibliotekarien ska vara den personen som ska ta emot alla studenter, men att man är den personen som funderar kring pedagogiska frågor och studiemiljöer. (Andersson)

Samma respondent visar också på studiebibliotekariens uppdrag som ett övergripande ansvar för de studerande samt utveckling av dylika frågor.

Mitt uppdrag är att hålla sig ajour inom området och bygga upp en kunskap. Att man jobbar fram redskap att arbeta med. (Andersson)

Att marknadsföra vad folkbiblioteket kan göra för den studerande uppfattade många respondenter vara en del av de nya arbetsuppgifterna. Andersson yttrar detta nedan.

Som jag ser det så är det väldigt mycket att prata och skriva. Vi ägnar för lite tid åt det, den mesta tiden går till inköp och informationspass. Vi skulle behöva vara mer utåtriktade. (Andersson)

Vidare betonar Andersson även nödvändigheten av att synliggöra bibliotekets resurser.

Det som ingår i studiebibliotekariens uppgift tycker jag är att jobba med nättjänster, hur ska man visa upp det som syns i biblioteket? (Andersson)

Vad man anser ingå i studiebibliotekariens arbetsuppgifter verkar variera stort på biblioteken. En fråga sprungen ur detta är: hur mycket av ansvaret för de studerande bör man egentligen dela med övriga kollegor? Eskilsson menar att hur mycket man delar på arbetsuppgifterna kan bero på bibliotekets storlek. Han säger nedan

Jag gör inte allt själv, men på ett mindre bibliotek kan det nog vara så att man lägger över allt som har med dom studerande att göra på studiebibliotekarien. (Eskilsson)

Corneliusson är av samma åsikt och tycker att studiebibliotekarierna ibland får ta hand om allt som rör de studerande.

Ibland finns det en tendens att låta studiebibliotekarien ta hand om alla pedagogiska frågor. (Corneliusson)

Även Fredriksson belyser detta och tycker dessutom inte att det är bra om studiebibliotekarierna exklusivt tar hand om de studerande. Han menar snarare att studiebibliotekariens arbete består av att förvärva kunskap inom området för att sedan förmedla denna till övrig bibliotekspersonal.

Det är ju inte bara så att studiebibliotekarien ska möta den vuxenstuderande, det är ju kass. Den personen ska ju kunna lära sig saker och ting och förmedla till sina kollegor. (Fredriksson)

Flera respondenter har en upplevelse av att övriga kollegor ibland tycker att det är skönt att undvika de studerande, vilka ibland ställer krångliga frågor och kräver fjärrlån. Danielsson uttrycker detta på följande sätt:

Det finns nog dom som tänker att studenterna - dom får studiebibliotekarien ta hand om och allt som rör den studerande, och dom tänker okej, då behöver inte jag bekymra mig om dom. (Danielsson)

Eskilsson upplever på liknande sätt att övrig bibliotekspersonal kan se pedagogik som något besvärligt som tar tid från andra arbetsuppgifter.

Jag tror att dom flesta slår undan det här med pedagogik för att det är ytterligare en pålaga i arbetsuppgifterna. (Eskilsson)

Danielsson menar å andra sidan att de övriga folkbibliotekarierna, i brist på ork och motivation, helst undviker pedagogiska arbetssätt, vilket belyses här nedan.

Jag tycker nog inte att dom vanliga bibliotekarierna jobbar sådär jättep pedagogiskt i normala fallet. Jag tror inte att man orkar det. (Danielsson)

Många respondenter upplever sig således ha andra arbetsuppgifter än övrig bibliotekspersonal där den största skillnaden inte består i mötet med de studerande, utan snarare arbete med utvecklandet av frågor kring de studerandes situation på folkbiblioteket.

Nedan belyser Fredriksson detta på följande vis:

Vi som jobbar med det här har lite annat perspektiv på det här med dom studerande då än dom vanliga bibliotekarierna då. (Fredriksson)

Det finns dock de som upplever att även mötet med de studerande och rent praktiska frågor som fjärrlån är en stor del av deras arbetsuppgifter. Bertilsson uttrycker detta genom att hävda följande:

Studerandekontakten skiljer på olika sätt mina uppgifter från dom andra. En del av mina kollegor gör fjärrlån, men dom flesta lägger undan dom till mig om dom ser att det är distansstudenter. Om det kommer en grupp eller om det är något möte med distansstudenter eller om det är en introduktion eller nåt så är det jag som tar den och ingen annan. Den första kontakten tar jag. (Bertilsson)

Ingen direkt skillnad i arbetsuppgifter förutom det formella uppdraget

Under intervjuerna fanns det även argument som hävdade att det som räknas till studiebibliotekariens uppgifter idag har utförts av bibliotekarier i alla tider. Framförallt upplevde de ingen större skillnad i arbetet efter det att de blivit studiebibliotekarier. I många fall berodde detta på att de var så pass nya i rollen att de ännu inte hunnit utforma och definiera sina arbetsuppgifter. Andersson ger uttryck för hur folkbiblioteket alltid har arbetat på ett pedagogiskt sätt.

Det är många som menar att det här har vi gjort innan. Det har vi ju alltid gjort. Och det ligger ju något i det för grunden i folkbiblioteket är ju folkbildningen. Fast nu har man medvetandegjort vad man gör. Man har satt ett namn på det precis som barnbibliotekarier och ungdomsbibliotekarier. Det är lika naturligt att man har en bibliotekarie som har ansvar för dom studerande på varje bibliotek att det idag finns social- och barnbibliotekarie tycker jag. (Andersson)

Även Bertilsson menar att bibliotekspedagogik inte är något nytt i sig utan att man alltid har jobbat pedagogiskt på folkbiblioteken.

Jag tycker väl att bibliotekarier i alla tider har jobbat pedagogiskt. Vi har ju aldrig talat om bibliotekspedagogik, men vi har ju alltid haft småungar och skolklasser som vi har lärt att hitta i biblioteket och katalogen, men det har man inte pratat om. (Bertilsson)

Andersson menar att eftersom folkbiblioteken i alla tider har haft ett folkbildande uppdrag är arbetet som studiebibliotekarie inget främmande.

Förresten så började folkbiblioteket ju som bildningsbibliotek. Det var ju folkbildningen som byggde upp folkbiblioteken. Cirkeln är sluten. (Andersson)

Flera respondenter påpekade att det var just termen studiebibliotekarie som var det nya, inte uppgifterna. Många har tidigare ansvarat för studerande utan att ha just epitetet studiebibliotekarie. Nedan förklarar Fredriksson detta.

Och innan dess var min uppgift att ta hand om studenter av olika slag, men termen studiebibliotekarie fanns ju inte. Vi har ju börjat att kalla oss detta – studiebibliotekarie - bara för några år sedan, men innan dess så har ju jag jobbat som det i alla fall va. Jag har ju jobbat med ansvar för studenter jättelänge va.(Fredriksson)

Beträffande arbetsuppgifterna upplevde vissa respondenter att det inte var någon större skillnad mellan dem och övriga bibliotekarier. Hur Eskilsson upplever det visas nedan.

Alla bibliotekarier här jobbar pedagogiskt, så det är inte så stor skillnad. (Eskilsson)

Även Fredriksson belyser det faktum att arbetet som studiebibliotekarie inte skiljer sig nämnvärt mot tidigare. Respondenten lyfter dock fram vikten av att man har skapat ett speciellt epitet för dylika arbetsuppgifter då det innebär att man uppmärksammar frågor som rör de studerande.

Jag tycker inte direkt att det är någon skillnad på hur jag arbetar nu mot förr liksom. Men jag kan tycka att det är bra att man har någon som kallas för studiebibliotekarie för då fokuserar man på dom frågorna liksom. (Fredriksson)

Eskilsson menar att han ansvarar för praktiska arbetsuppgifter som rör de studerande, men poängterar ändå vikten av att alla bibliotekarier arbetar pedagogiskt.

Jag tar på mig vissa visningar och sånt, men det dagliga pedagogiska arbetet det måste ju alla bibliotekarier vara insatta i och inte bara studiebibliotekarien. (Eskilsson)

Slutligen menar Andersson att det tar tid att anpassa sig till ett nytt arbetssätt för alla bibliotekarier.

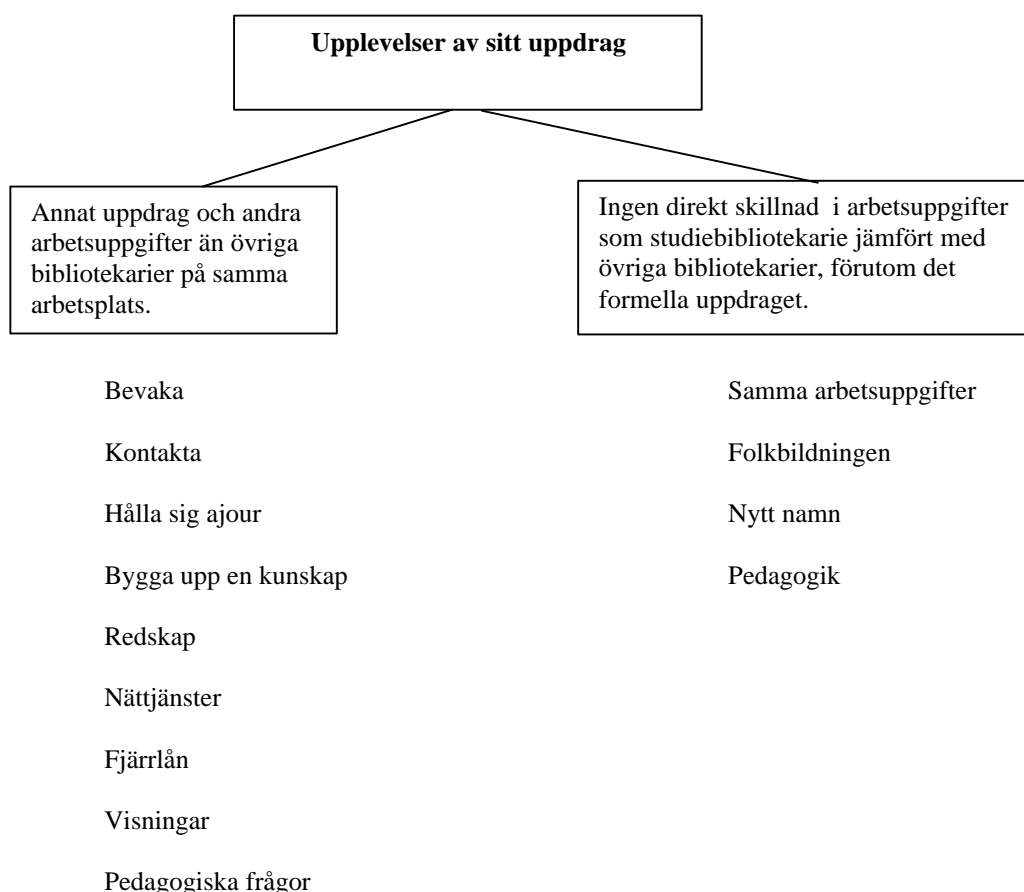
Sen får man tänka att det tar tid att ändra arbetssätt. Det är inte bara att vända på skutan och göra helt om och säga att nu ska vi jobba pedagogiskt, man kanske får svänga lite för några skär som är i vägen som man inte trodde var där från början. (Andersson)

Sammanfattning:

Jag har ovan redogjort för respondenternas upplevelser kring sitt uppdrag i jämförelse med det traditionella folkbiblioteksuppdraget. Jag delade in frågan i två delar, dels upplevelser av att ha ett annat uppdrag och andra arbetsuppgifter än övriga folkbibliotekarier på samma bibliotek och dels upplevelser om ingen direkt skillnad i arbetsuppgifter förutom det formella uppdraget. Av citaten ovan kan man utläsa att det finns många blandade åsikter beträffande respondenternas uppdrag. Vissa upplevde ingen större skillnad i arbetet som studiebibliotekarie, medan andra upplevde en stor förändring i arbetsuppgifter jämfört med tidigare traditionella folkbibliotekarietjänst. Några pekade på det folkbildande syfte som folkbiblioteken har haft i alla tider. De menade att folkbibliotekarier har jobbat pedagogiskt i alla tider och att studiebibliotekarien som yrkesroll egentligen inte är något nytt fenomen i sig förutom själva namnet. Många av mina respondenter var relativt nya i sin tjänst och hade således inte riktigt hunnit bli varma i kläderna, vilken kan vara en av

anledningarna till att de inte upplevde någon direkt förändring i arbetsuppgifter. Andra respondenter som arbetat längre var mer etablerade i sin roll och kunde därmed med större säkerhet belysa skillnader i sin nuvarande yrkesroll mot tidigare.

Nedan visas ett kategoriseringsschema över hur studiebibliotekarier upplever sitt uppdrag. Kommentarer delas in efter huruvida de upplever skillnad i arbetsuppgifter jämfört med övriga folkbibliotekarier eller inte.

Figur 5. Studiebibliotekariernas upplevelser kring sitt uppdrag

5.5 Upplevelser av sin pedagogiska kompetens

Den största delen av studiebibliotekariernas arbete kan sägas handla om pedagogik. Dels pedagogiska möten med den studerande och dels ansvar för den pedagogiska utvecklingen på folkbiblioteket. Kuhlthau, Klasson och Fox presenterar olika pedagogiska nivåer som kan tillämpas på upplevelser av pedagogisk kompetens.

Nedan presenteras hur respondenterna upplever sin pedagogiska kompetens i förhållande till de krav som ställs av vuxen- och distansstuderande. För att utröna hur respondenterna själva upplever sin pedagogiska kompetens har jag valt att dela upp frågeställningen i tre delar. Den första delen belyser upplevelser gällande den pedagogiska uppgift som åligger studiebibliotekarien. Vidare redovisas för respondenternas upplevelser beträffande att lära ut till de studerande, främst i form av

användarundervisning. Slutligen belyser del tre upplevelser kring mötet med de studerande.

Den pedagogiska uppgiften

De flesta av respondenterna poängterar att de studerande ställer krav på den pedagogiska kompetensen hos studiebibliotekarierna. Vissa uttrycker en osäkerhet inför sin yrkesroll beträffande hur mycket pedagogisk vägledning de skall ge. Fredriksson belyser just detta nedan.

Det blir andra krav på bibliotekarien. Jaha, ska vi göra det eller inte? Är det vår sak? Varför vänder dom sig inte till sina högskolebibliotek? Ska jag behöva veta hur man skriver uppsats - är inte det lärarnas sak? (Fredriksson)

Upplevelsen av att rollen som studiebibliotekarie innebär mer handledning än övrigt folkbibliotekariearbete är också vanlig hos respondenterna, vilket visas av citatet nedan.

Det kan vara uppgifter som dom själva inte förstår, så det är ju mycket mer handledning med dom studerande än med andra typer. Det är klart att dom ställer andra krav när det gäller deras frågor. (Andersson)

Fredriksson menar vidare att de studerande behöver handledning i sin problemformulering och att det delvis är studiebibliotekariens ansvar att vara ett stöd i denna.

Jag känner att dom har behov av att få hjälp med att formulera sitt ämne och att vi kan hjälpa till där. (Fredriksson)

Det kan upplevas som en balansgång för studiebibliotekarien - hur mycket man skall handleda och hur mycket man skall låta den studerande klara sig på egen hand. Många strävar efter att de studerande skall klara sig så mycket som möjligt själva på biblioteket. Fredriksson uttrycker detta på följande vis.

Vi ska se till att vi gör det så enkelt för dom så att dom inte ska behöva fråga, utan hitta själva. (Fredriksson)

Andersson anser dock att man inledningsvis bör ge mycket handledning och hjälp då den studerande kan vara osäker och ovan.

Okej, man kanske är för hjälpsam, men jag tror att tryggheten är viktig för vissa svaga, eller från början, man kanske behöver den där hjälpen i början för att komma vidare med kursen. I studierna också va. (Andersson)

Vidare menar Andersson att det ligger i studiebibliotekariens uppgift att kunna erbjuda stöd och redskap för den studerande, men att det trots allt är den studerande själv som måste ta till sig kunskapen.

Vi kan ju inte, alltså kunskap måste man erövra, men då är det vår uppgift att se till att det finns hjälp och redskap på biblioteket för att erövra den kunskapen för att underlätta erövringen av information - och det ligger i vår uppgift. Men sen hör det ju till informationskompetens att kunna bedöma och sälla. (Andersson)

Fredriksson visar på vad studiebibliotekariens pedagogiska kompetens innebär för honom. Han poängterar nedan vikten av att vara empatisk och kunna sätta sig in i vad andra uppfattar sin studerande situation.

Egentligen så handlar det om att vara duktig på att sätta sig in i andra människor, veta vad dom vill ha och så måste man kunna sätta sig in i hur det är att studera. (Fredriksson)

Många studiebibliotekarier har tidigare arbetat som skolbibliotekarier och en del som lärare, vilket ofta medför en säkerhet beträffande den pedagogiska kompetensen. Nedan visar Danielsson på hur hans arbete inom skolan har medfört en pedagogisk säkerhet.

Jag har jobbat på skola innan i tio år och liksom supit in pedagogik där. (Danielsson)

Dessutom påpekar respondenten att det även är bra att ha viss erfarenhet från skolans värld då det skapar en förståelse för lärarnas arbetssituation.

Ja, det är nog inte dumt att ha erfarenhet från skolan, då får man förståelse för hur lärare har det, man hör ju ibland att bibliotekarier tycker att lärare är ett hopplöst släkte va. (Danielsson)

Andersson understryker att det är viktigt att kunna tillfredsställa de studerande eftersom de troligtvis kommer att stanna kvar i kommunen efter slutförd utbildning och på så vis öka utbildningsnivån i kommunen.

Det känns bra att kunna ge extra service till dom som studerar på distans och stimulera dom för då vet man ju att dom kommer att stanna kvar. Det är ju sådana som är socialt etablerade på orten och deras utbildning behövs. (Andersson)

Att lära ut

Många respondenter tänker i pedagogiska banor kring användarundervisning och olika kurser för de studerande. Flera betonar vikten av att anpassa undervisningen till den studerandes nivå. Eskilsson betonar i citatet nedan, vikten av bland annat kontinuerlig användarundervisning.

Jag tror inte att man kan börja på för låg nivå och lära ut för mycket. Det måste vara etappvis och det betyder att man måste komma tillbaka om och om igen eftersom det verkligen behövs kontinuitet. (Eskilsson)

Vidare är det flera respondenter som önskar ett samarbete med lärarna i användarundervisningen för att på så sätt integrera dessa i undervisningen. Corneliusson betonar nedan även vikten av att anpassa sin undervisning efter målgruppen.

Man får försöka att få in dom här visningarna i ett sammanhang och man får anpassa sig mer efter målgruppen och vilka kurser som dom håller på med för tillfället. Det försöker vi. Och inte ta för mycket information på en gång. (Corneliusson)

Således är många respondenter kritiska till hur användarundervisning bedrivs på många ställen och menar att den är allt för enkelspårig vilket ofta resulterar i att de

studerande inte lär sig något. Corneliusson hävdar att han funderar på att utveckla den traditionella användarundervisningen och tillämpa lite nyare pedagogik.

Men vad vi har funderat lite på är hur man skulle kunna använda lite nyare pedagogiska idéer som tex. om lärstilar och hur man kan gå in lite djupare och ändra den här användarutbildningen så att den passar alla. (Corneliusson)

Fredriksson menar att han når bäst resultat i sina kurser om han fokuserar på problemformulering.

Jag tycker att jag kommer längst i mina kurser om jag pratar om tänkandet och ger väldigt konkreta exempel alltså. Som att hjälpa till med problemformulering inför en uppgift. (Fredriksson)

Fredriksson fortsätter sitt resonemang om sitt pedagogiska arbetssätt och menar att han ofta diskuterar med de studerande om deras studier och böcker snarare än genomför en traditionell biblioteksvisning.

Jag känner inte längre att jag måste visa allting. Så vad jag jobbar mest med är att skapa en annan bild av bibliotek och mig själv. Istället för att ha en visning så kan vi sitta runt ett bord istället och prata om böcker eller studier. Och så kan jag dra in i den situationen, Jaha, så då vet ni att vi har det... (Fredriksson)

Dock känner vissa respondenter en viss osäkerhet för att inte kunna svara på de studerandes frågor på ett tillräckligt kompetent sätt.

Dom studerande kommer och ställer frågor som kan vara svåra att svara på för bibliotekarierna. (Andersson)

Många av respondenterna upplever att de har svårt att få tiden att räcka till för att kunna serva de studerande. Ytterligare ett problem i mötet med de studerande kan vara att man upplever att man inte har goda pedagogiska kunskaper att serva denna grupp på ett tillfredsställande vis. Andersson uttrycker detta som följer;

Många bibliotekarier vill hjälpa mer än vad man kan, det är frustrerande, man hinner inte, man vet inte alla gånger hur man ska jobba på ett pedagogiskt sätt mot dom studerande. (Andersson)

Vidare upplever några att arbetsuppgifterna kan kännas krångliga och besvärliga, speciellt sökningar och inköp av kursmaterial till de studerande. Danielsson belyser detta nedan.

Och sen är det kursböcker förstås och litteraturlistor, det är mycket beställningar och en del kan vara krångliga. (Danielsson)

Även Bertilsson visar på osäkerhet inför den nya teknik som den distansstuderande kräver att studiebibliotekarien skall behärska.

Vi kan ju inte alla dom här plattformarna som distansstudenterna jobbar med - en del av dom är ganska besvärliga. Det är ett problem alltså att en del av distansstudenterna har svårt med tekniken och vi inte alltid kan hantera dom här grejorna. (Bertilsson)

Ovanstående resonemang beträffande sin egen informationskompetens stärks av att även Andersson uttrycker det på följande vis.

Man märker ju själv att man är informationskompetent, men det saknas mycket alltså.
(Andersson)

Vidare menar Andersson att många känner sig osäkra gällande sin pedagogiska kompetens och efterlyser mer utbildning inom detta. Han hävdar nedan att;

Om det är något jag känner så är det att jag skulle ha behövt att läsa mer pedagogik.
(Andersson)

Möte med studerande

När man har med vuxna studerande att göra måste man ta hänsyn till att deras situation skiljer sig från traditionella studerande. Många har barn och jobb och har således mindre tid till förfogande för studier. Fredriksson uttrycker vikten av förståelse för de studerandes situation på följande sätt.

Det är väldigt viktigt att ha förståelse för den vuxna studerande och deras situation, om dom har familjer, lite tid osv. För dom är det viktigt att vi kan erbjuda det stödet så att dom kan klara sig själva sen. (Fredriksson)

De studerande kan även skilja sig vitt åt beträffande vilken nivå de befinner sig på och kräver således olika typer av hjälp av studiebibliotekarien. Eskilsson visar på detta:

Ja, det är ju olika från studerande till studerande. Det finns ju allt från SFI till dom som har kommit längre, men ja det blir ju lite av en handledarroll det här. Ibland kommer dom med en uppgift där dom inte riktigt har klart för sig själva vad dom ska göra. (Eskilsson)

Många respondenter upplever vikten av kommunikation mellan olika slags bibliotek. De upplever att de måste kunna hänvisa vidare till andra när de inte kan hjälpa till själva. Fredriksson visar på detta nedan

Jag känner för min del att jag måste ta hand om den personen som står framför mig och göra mitt bästa utifrån det. Jag kan inte hålla på att fundera om någon annan borde göra det. Annars hänvisar jag vidare och vidarebefordrar det. (Fredriksson)

Vid mötet med distansstudenter menar Andersson att man ibland får hänvisa tillbaka till läraren då en uppgift eller liknande är svårtydd. Då är studiebibliotekarien således med och tolkar uppgiften.

Men däremot så hänvisar man ju tillbaks, man ser på frågan: vad har du fått för uppgift? Ibland får man ju faktiskt säga att det här går inte va. Du har faktiskt fått knapphändiga uppgifter. Den här uppgiften kan missförstås. Jag tolkar den såhär och då kan man ju vara den rådgivande parten som säger; du det här är inte helt klart. Det kan vara den lilla pushen som dom behöver. (Andersson)

Andersson menar vidare att man måste inse sina begränsningar och förstå att man inte alltid har tillräckliga resurser eller kompetens att bemöta den studerandes fråga på bästa sätt. Även här rekommenderas det att man hänvisar till högskole- eller forskningsbibliotek.

Jag tycker att bra service är att kunna säga nej. Om man säger till dom studerande att den här boken kan inte vi hjälpa dig med, du får vända dig till ett högskolebibliotek eller

köpa den. Ibland har nya studerande svårt att avgöra vad dom ska köpa och då kan man ju hjälpa dom. (Andersson)

Vidare pekar Andersson även på den fördel man har som studiebibliotekarie i mötet med den studerande då man vare sig har makten att betygsätta eller värdera den studerande på något sätt.

Vi har ju en fördel där som bibliotekarier - vi står helt utanför undervisningsvärlden. Vi betygsätter ingenting, vi dömer heller inte och det tror jag kan vara ett stöd. (Andersson)

Många av respondenterna menar att en stor del av den pedagogiska kompetensen ligger i att få de studerande att känna sig välkomna. Många av de vuxna studerande är sedan tidigare studieovana och ibland även mycket biblioteksovana, vilket kräver ett bra pedagogiskt arbetssätt av studiebibliotekarien. I början är det viktigt att de studerande känner förtroende för biblioteket och bibliotekarien. Fredriksson belyser detta i nedanstående citat.

Det viktigaste är att få personen att känna förtroende för en så att man kan hjälpa till. (Fredriksson)

Vidare pekar Fredriksson på vikten av att kunna ge den studerande en annan bild av biblioteket om den tidigare bilden varit negativ. Han menar att man måste söka information tillsammans med de studerande för att det skall vara lyckat.

Det gäller som studiebibliotekarie att bryta, skapa nya bilder och visa det riktigt handfast. Inte bara säga att nu har vi jättebra uppslagsverk och databaser, utan vi måste använda dom grejorna tillsammans med studenterna så att dom själva ska fatta meningen med det va. (Fredriksson).

Sammanfattning:

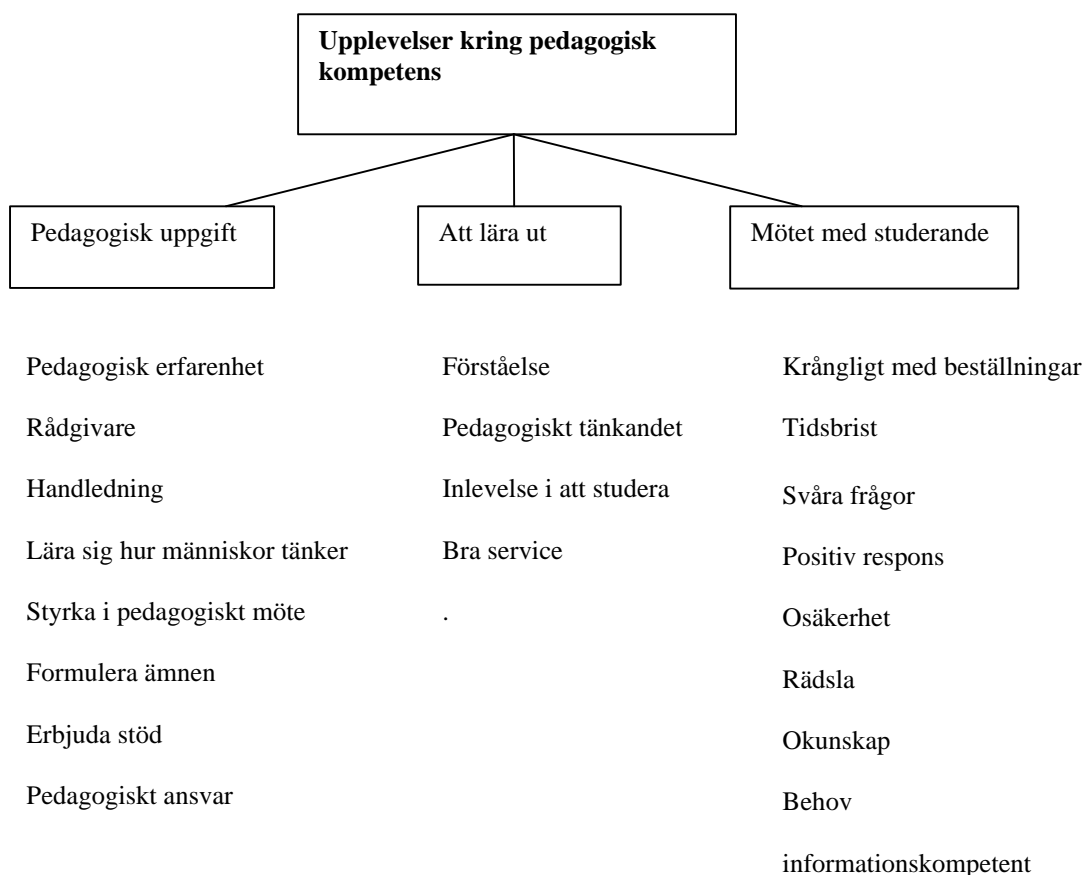
Ovan har belysande citat gällande respondenternas upplevelser kring pedagogik i stort, samt upplevelser kring respondenternas förhållande till sin egen pedagogiska kompetens i mötet med distans- och vuxenstuderande presenterats. De flesta av respondenterna poängterar att de studerande ställer krav på den pedagogiska kompetensen hos studiebibliotekarierna. Vidare finns upplevelsen av att rollen som studiebibliotekarie innebär mer handledning än övrigt folkbibliotekariearbete. Respondenterna uttrycker vidare att man måste ta hänsyn till att de vuxna studerandes situation skiljer sig från traditionella studerande.

Flera respondenter upplevde det som positivt att tidigare ha arbetat som skolbibliotekarier och en del som lärare, vilket ofta medförde en säkerhet beträffande den pedagogiska kompetensen. Många respondenter upplevde de studerande som en tacksam grupp och gav dem gärna lite extra service så att de skulle slutföra sin utbildning vilket kan höja utbildningsnivån i kommunen på lång sikt. Att de studerande ställer höga krav på studiebibliotekarien uppfattade många respondenter som en utmaning. Många tycker även att det är roligt med de studerandes lite knivigare frågor.

Negativa upplevelser var bland annat att respondenterna upplevde att de inte hade tid att serva de studerande på ett tillfredsställande sätt. Ett annat problem i mötet med de

studerande var enligt respondenterna att man inte upplever sig ha tillräckliga pedagogiska kunskaper att bemöta denna grupp på ett bra sätt. Vissa respondenter kände då en viss osäkerhet för att inte kunna svara på de studerandes frågor på ett tillräckligt kompetent sätt. Beträffande sin användar- och biblioteksundervisning ansåg många respondenter att den är förlegad och inte utformas på rätt sätt.

Nedan visas ett sammanfattande kategoriseringsschema över upplevelser kring den pedagogiska kompetensen. Modellen är indelad i kommentarer gällande den pedagogiska uppgiften, om att lära ut och om mötet med studerande.

Figur 6. Studiebibliotekariernas upplevelser kring sin pedagogiska kompetens

6. Diskussion och slutsatser

En av de största frågorna som har berört folkbiblioteken i Sverige på senare år är deras ökade roll i utbildningssammanhang. Allt fler människor väljer att fortsätta att utbilda sig genom hela livet, vilket har resulterat i ett ökat antal distans-och vuxenstudier. En stor del av denna grupp väljer att få sin informationsförsörjning beträffande sina studier tillgodosedd på folkbiblioteken runt om i landet. Denna grupp studerande kan således medföra ett förändrat behov av biblioteksservice samt att andra krav ställs på biblioteken, både beträffande det fysiska rummet som den studerande möter och bibliotekariernas pedagogiska kompetens. Ur dessa krav har en ny yrkestjänst skapats på folkbiblioteken, studiebibliotekarien, vars främsta uppgift är att ansvara för de studerande och deras situation på biblioteket. Utgångspunkten för denna uppsats var studiebibliotekarien som en ny pedagogisk resurs på folkbiblioteken.

Utifrån ovanstående bakgrund var syftet med min studie att utforska hur studiebibliotekarien upplever sitt pedagogiska arbete i en folkbibliotekskontext. För att kunna besvara studiens syfte redovisas här nedan de slutsatser som jag har dragit ur teori och empiri samt en diskussion kring dessa resultat.

Den första frågeställning som jag sökte svar på var hur studiebibliotekarier upplevde de utformade arbetsmiljöerna med avseende på de studerande och denna frågeställning var således av relativt deskriptiv natur. Tidigare forskning visar att högskole- och universitetsstudier främst vänder sig till sitt folkbibliotek för att studera, vilket inte bara innebär ökade krav på folkbibliotekens litteraturutbud, utan även ökade krav på anpassning av den rumsliga miljön (Carlsson 1998, s. 85). Planeringen av den fysiska miljön belyses även i tidigare nämnda typologin, *tillrättaläggaren*. Här läggs stor vikt vid att skapa en attraktiv fysisk miljö både gällande inredning och organisation (Saetre 2002, s. 169-170).

Jag fann att samtliga respondenter upplevde utformandet av den fysiska biblioteksmiljön som oerhört viktigt. Problemet var dock enligt flera av respondenterna att det inte fanns tillräckliga resurser på biblioteken för att arrangera en mer studieanpassad miljö. Ett annat problem var att många folkbibliotek byggdes under en tid då biblioteksverksamheten såg annorlunda ut på så sätt att det inte var lika mycket människor i cirkulation på biblioteken. Lokalerna upplevdes av många vara svåra att studieanpassa och en av de största anledningarna till detta var för trånga utrymmen där grupprum och individuella läseplatser inte fick plats. Ur respondenternas upplevelser kan man tolka att många respondenter inte tycker sig kunna erbjuda en tillräckligt god studiemiljö. Däremot visade sig många respondenter ha reflekterat och tänkt kring dessa frågor och samtliga ansåg den fysiska miljön vara mycket viktig för de studerandes framgång i sina studier.

Den andra frågeställningen som jag utformade för att kunna besvara studiens syfte var hur studiebibliotekarierna upplevde sitt samarbete med andra aktörer. De partners med vilka studiebibliotekarierna samarbetade med som jag undersökte var; utbildningsanordnare, lärare, högskole- och skolbibliotekarier, övriga studiebibliotekarier och de studerande själva. Denna fråga visade sig väcka starka känslor hos respondenterna då kontaktskapande delvis faller på tjänsten

studiebibliotekarie. Många upplevde det som problematiskt att ta kontakt med framförallt utbildningsanordnarna. Samarbetet med lärarna upplevdes ofta som konfliktfyllt då respondenterna ofta kände att lärarna inte förstod vikten av bibliotekets roll i undervisningen. Då många studiebibliotekarier har ett förflutet inom skolans värld, fanns dock en viss förståelse och tolerans för lärarnas situation. Enligt Hull är ett gott samarbete mellan lärare och bibliotekarier otroligt viktigt. Hon menar att många elever känner sig osäkra på bibliotekets resurser och hävdar att det ligger på lärarnas ansvar att introducera de studerande till biblioteket. Hull menar således att lärarna får en slags gatekeeperfunktion till biblioteket (Hull 2001, s. 20-23) Även Klassons, i teorin beskrivna, lärarlagsmedlemmen, vars uppgift är att delta i lärarylaget och vara informationsexpert i sammanhanget, kan appliceras på hur några respondenter upplevde sitt samarbete med lärarna då det fungerade som bäst. Studiebibliotekarien var i dessa fall med och planerade och interagerade användarundervisning i ett pågående skolprojekt (Klasson 1984, s. 75-76).

Samtliga respondenter upplevde att samarbetet mellan folk- och högskolebibliotek måste förstärkas och utvecklas. De flesta respondenterna kände sig som något av en brygga mellan dessa två biblioteksvärldar. Många upplevde dock att responsen från högskolebiblioteket var dålig och att ett allmänt ointresse för folkbiblioteket rådde. Lundberg hävdar i sin studie att universitet- och högskolor måste stärka samarbetet med folkbibliotekarier. Han menar att folkbiblioteket bör vara delaktiga i utformandet och utvecklandet av distansutbildning och att folkbibliotekets roll därigenom kommer att förändras. Han menar att den nya yrkesrollen för folkbibliotekarien kommer att utvecklas till en kombination av en service-, utbildar- och utvecklingsroll (Lundberg 2001, s. 35)

Samarbetet med andra studiebibliotekarier upplevdes som mycket viktigt och stimulerande. En orsak till detta var att studiebibliotekarierna ofta upplevde sig ensamma i sina arbetsuppgifter på respektive bibliotek och således fanns ett behov av att ventilera tankar och upplevelser med andra.

Viljan att ha god kontakt med sina användare nämner Saetre i sin typologi, *alliansbyggaren*. Denna är mycket relationsorienterad och försöker framförallt att skapa ett gott förhållande till sina användare, vilket ibland resulterar i att bibliotekarien är mer upptagen med att bli vän med användarna än att lösa deras frågor (Saetre 2002, s. 169-170). Respondenterna upplevde överlag att det var svårt att skapa en god kontakt med de studerande som inte dyker upp regelbundet, medan kontakten med distansstuderande, som ofta läser ett helt program och besöker samma folkbibliotek under den perioden, ofta upplevdes god.

Slutsatser att dra från ovanstående resultat kan vara att studiebibliotekarien upplever kontakten med samarbetspartners som något besvärlig, framför allt med utbildningsanordnarna. Upplevelsen av att lärare och högskolebibliotek inte har någon förståelse för folkbiblioteksverksamheten är också vanlig.

Den tredje frågan som jag undersökte var hur studiebibliotekarier upplevde sitt formella uppdrag. Jag ville därmed utforska huruvida de upplevde någon skillnad i arbetsuppgifterna efter påbörjandet av studiebibliotekarietjänsten. Enligt Thórsteinsdóttirs rapport från forskningsprojektet BIF upplevde ungefär 70 % av

tillfrågade folkbibliotekarier att deras yrkesroll höll på att förändras ganska mycket eller i hög grad (Thórsteinsdóttir 1998, s. 18-19).

Ett problem som jag dock stötte på var att flera av mina respondenter hade innehaft sin tjänst mindre än ett år och således inte riktigt hunnit etablera sig i sin nya yrkesroll. Många lyfte dock fram att deras arbetsuppgifter konkret skiljde sig åt från övrig bibliotekspersonal genom att de ansvarade för studiekontakten på olika sätt - bland annat i form av visningar av biblioteket samt fjärrlånsbeställningar. Många respondenter pekade dock på folkbibliotekets folkbildande syfte genom tiderna och menade att bibliotekarier har arbetat pedagogiskt i alla tider. Några upplevde således att det enda som skiljer studiebibliotekarien åt från övrig personal i dagsläget är det formella uppdraget och själva benämningen.

Den fjärde frågan berör upplevelser av studiebibliotekariers pedagogiska kompetens i mötet med distans- och vuxenstuderande. Många respondenter uttryckte att de studerande ställer pedagogiska krav på folkbiblioteken eftersom de kräver mer handledning än övriga låntagare. Många studiebibliotekarier har dock ett förflutet inom skolans värld och har på så sätt erfarenhet av pedagogiska möten med studerande. Denna erfarenhet medförde, enligt flera respondenter, en pedagogisk säkerhet. Ett problem som många påpekade var dock att de inte upplevde sig ha tillräckligt med tid att hjälpa de studerande på ett tillfredsställande sätt. De studerande kräver stundom mer uppmärksamhet än övriga låntagare, vilket ibland kan medföra en känsla av att man ger service till de studerande på övriga låntagares bekostnad. Det kan ses som intressant att även studiebibliotekarierna, vars huvudansvar är de studerande, upplever att de förbiser traditionella låntagare. Vissa respondenter uttryckte en osäkerhet beträffande sin pedagogiska kompetens. De kände att de inte alltid klarar av att bemöta de studerande på ett pedagogiskt sätt. Dessutom kände de sig osäkra inför de studerandes frågor som upplevdes som krångliga, medan andra tyckte det var positivt med en utmaning i form av kluriga frågor.

Jag utformade en modell över olika nivåer av pedagogiskt deltagande i teorikapitlet. Modellen bestod av tre nivåer: *organisatören*, *lokalisatören* och *den pedagogiska deltagaren*. *Organisatören* organiserar sina samlingar och överför information utan någon form av deltagande. På *lokalisatörens* nivå existerar viss interaktion med användaren, men här sker ingen problematisering. Slutligen kallade jag den sista nivån för *pedagogisk deltagare* där interaktion, vägledning och problemlösning sker. Att studiebibliotekarierna känner sig som handledare och upplever att deras roll är att rådgiva och vägleda studerande i olika val visar enligt min mening att studiebibliotekarien kan placeras på den högsta nivån i min modell, nämligen som *pedagogisk deltagare*. Då jag har grundat denna roll på tidigare teorier om pedagogiska roller kan även dessa appliceras på studiebibliotekariers upplevelser om sina pedagogiska arbetsuppgifter. De teorier som jag har haft som utgångspunkt för *pedagogisk deltagare* är först och främst Kuhlthaus femte nivå, *rådgivaren*, vilken är en roll där bibliotekarien är integrerad i den studerandes kunskapsprocess. Även Klassons *konsult* och Saetres *vägledare* har legat till grund och kan således liknas vid studiebibliotekariens arbete. I teorikapitlet har jag således valt att sammansmälta dessa tre roller till *pedagogisk deltagare*. Denna destillerade roll kan alltså enligt min mening mycket väl liknas vid studiebibliotekariens. Jag har i teorikapitlet tidigare beskrivit hur den pedagogiska deltagaren finns med som stöd och råd i sökprocessen. Vidare bestämmer den pedagogiska deltagaren på vilken nivå som han/hon skall lägga

sig för att på bästa sätt kunna hjälpa den studerande i sin informationssökning. Att studiebibliotekarierna strävar efter att vara delaktiga i de studerandes sökprocess är något som har kommit fram under intervjuerna. Ibland uttrycker dock respondenterna som tidigare nämnts, att detta är svårt på grund av bland annat tidsbrist.

Tidigare forskning visar att folkbiblioteken kan erbjuda en informell inlärningsmiljö som kan uppfattas som mer avslappnad och som uppskattas av människor med dåliga erfarenheter från traditionell skolmiljö. Trots miljön känner många vuxenstuderande att folkbiblioteken inte är till för dem och ett sätt att bryta denna föreställning vore, enligt Clark, att öka samarbetet mellan lärare och bibliotekarier (Clark 2002, s. 27-29). Respondenterna har i intervjuerna visat att de genom samtal med de studerande försöker att anpassa både användarundervisning i grupp och enskilda visningar till den studerandes nivå. Respondenterna uttrycker vidare att man måste ta hänsyn till att de vuxna studerandes situation skiljer sig från traditionella studerande på så sätt att de ofta har mindre tid till förfogande. I teorikapitlet återfinns även Knowles andragogiska modell, vilken bland annat belyser hur den vuxnes inlärningssituation ser ut. Han menar att den vuxna studerande har fler och annorlunda erfarenheter jämfört med en traditionell studerande, vilket man bör ta hänsyn till beträffande hur man utformar undervisningen (Knowles 1990, s.53-63). Respondenterna visade sig vara medvetna om att många av de vuxna studerande befann sig i en tidspressad situation och försökte således tillgodose deras behov genom att till exempel låna ut bibliotekets nyckel så att det gick att nå grupprum på kvällstid.

Jag har ovan gjort ett försök till att besvara mina frågeställningar utifrån respondenternas upplevelser samt utifrån delar av tidigare beskriven teori. Syftet med denna studie var att nå en förståelse om hur studiebibliotekarien upplever sitt pedagogiska arbete i en folkbibliotekskontext. En slutsats i denna studie är att studiebibliotekarien upplever sitt yrke som viktigt, men många känner sig ännu inte etablerade i sin yrkesroll, eftersom det för några är en ny tjänst. Vidare upplever respondenterna att bibliotekariens yrkesroll håller på att förändras generellt till ett mer pedagogiskt arbetssätt och att det inte ligger på studiebibliotekarien att ta alla möten med de studerande. Studiebibliotekarien skall snarare ansvara för frågor som rör de studerande samt deras utveckling och sedan förmedla och informera övrig bibliotekspersonal om dylika frågor. Beträffande sin pedagogiska kompetens var respondenterna relativt säkra då många hade ett förflutet inom skolvärlden och därmed pedagogisk erfarenhet. En slutsats jag drar ur denna studie är att respondenterna anser att rollen som studiebibliotekarie bör vara uppsökande, rådgivande och i stort som en handledarroll. Således svarar den roll jag har valt att benämna *pedagogisk deltagare* för hur respondenterna strävar efter att arbeta. Trots att målet är att agera som en rådgivare finns dock upplevelsen hos respondenterna att detta inte alltid är möjligt. Tidsbrist, upplevelser av bristfälliga pedagogiska kunskaper samt dåligt samarbete med andra aktörer är några av de faktorer som studiebibliotekarierna upplever vara orsak till detta.

Att studera studiebibliotekarier som ny pedagogisk resurs på folkbiblioteken har varit intressant och oavsett om studiebibliotekarier är ett kortlivat fenomen eller inte, så kommer folkbiblioteken tvingas att finna lösningar på hur man skall ge service till de studerande på ett tillfredsställande sätt. Enligt min mening är inrättandet av tjänsten studiebibliotekarie dock ett bra sätt för folkbiblioteken att kunna tillgodose de studerandes pedagogiska behov. Min studie har visat att studiebibliotekarierna ofta

känner sig säkra i sin pedagogiska roll, men att det händer att de emellanåt upplever osäkerhet. För att stärka den pedagogiska säkerheten hos studiebibliotekarier och folkbibliotekarier i stort kunde förslagsvis ämnet pedagogik ges större tyngd i bibliotek- och informationsvetenskapsutbildningarna. Vidare framkom under mina intervjuer att det fanns en stor efterfrågan på kurser/fortbildning inom pedagogik. Även Kristina Kollerud kommer fram till att det finns en stor efterfrågan på pedagogiska kurser bland folkbibliotekarier i sin magisteruppsats (Kollerud 2001, s. 63-64). Därutöver upplevde mina respondenter att deras självförtroende stärktes av de positiva erfarenheter de hade av nätverk. Således menar jag att för att stärka den pedagogiska kompetensen hos studiebibliotekarier borde man införa mer pedagogik på bibliotek- och informationsvetenskapsutbildningarna, satsa på fortbildning inom pedagogik samt utveckla nätverken för studiebibliotekarier.

7. Sammanfattning

Syftet med denna studie har varit att nå en förståelse om hur studiebibliotekarien upplever sitt pedagogiska arbete i en folkbibliotekskontext.

Syftet har utformats efter en problemformulering som grundar sig i folkbibliotekens hantering av det ökade antalet distans- och vuxenstuderande som besöker folkbiblioteken. Folkbiblioteken kan uppleva denna nya grupp som problematisk att serva då de ofta kräver avancerade databassökningar samt hög pedagogisk kompetens av bibliotekarien. Studiebibliotekarien har därför vuxit fram som ny yrkestitel för att bemöta de allt fler studerande som besöker folkbiblioteken.

1. Hur upplever studiebibliotekarier betydelsen av den fysiska arbetsmiljön?
2. Hur upplever studiebibliotekarier samarbetet med andra inblandade aktörer?
3. Hur upplever studiebibliotekarier sitt formella uppdrag?
4. Hur upplever studiebibliotekarier sin pedagogiska kompetens i förhållande till de krav som ställs från de distans- och vuxenstuderande?

För att besvara ovanstående frågeställningar har jag valt att använda mig av ett bakgrundskapitel som berör mål och strategier för vuxnas lärande och en presentation av studiebibliotekarien som yrkesroll. Vidare redogörs för det livslånga lärandet i allmänhet och dess olika delar i synnerhet samt folkbibliotekets roll i det livslånga lärandet. Resonemanget utvidgas sedan med ett brittiskt perspektiv på det livslånga lärandet. Vidare presenteras tidigare forskning kring folkbibliotekets pedagogiska roll som följs av olika teoretiska perspektiv på lärande. Inledningsvis redogörs för Malcolm Knowles andragogiska teori, som belyser de vuxna studerandes speciella behov vid undervisningssituationer. Knowles teori presenteras i denna studie med syftet att skapa förståelse för studiebibliotekariens främsta användargrupp, de studerande. Vidare redovisas teoretiska perspektiv som fokuserar på bibliotekariens olika pedagogiska roller. Dessa roller presenteras av teoretikerna Carol Kuhlthau, Tove Pemmer Saetre samt Maj Klasson. Teorikapitlet avslutas med en modell där de pedagogiska rollerna sammanvävs.

Studien bygger på sex samtalsintervjuer med studiebibliotekarier. Intervjuerna var halvstrukturerade och styrdes av teman vilka grundade sig i mina frågeställningar. Längden på intervjuerna varierade mellan 40 minuter och en timme. Jag har således valt att använda mig av en kvalitativ metod då jag strävade efter att nå en djupare förståelse kring studiebibliotekariernas känslor kring sin yrkesroll. De data som jag har samlat in presenteras delvis genom citat ur intervjuerna för att tydliggöra för läsaren hur jag har gjort mina tolkningar av svaren. Med hänsyn till intervjupersonernas anonymitet kallas respondenterna för fingerade efternamn och vid upprepning för pronomina han. Vidare är analysen strukturerad efter frågeställningarna så att det skall vara lättare följa med och på ett snabbt sätt se kopplingen till frågeställningarna.

1. Utformning av den fysiska arbetsmiljön

Jag har valt att utgå från Jannerts kriterier för en god studiemiljö på folkbiblioteken vilka bland annat är flexibla undervisningsrum med tillgång till datorer, tysta studieplatser och grupprum. Mina förfrågningar beträffande den fysiska miljön gällde läseplatser, grupprum, datorer och lektionssalar. En genomgående upplevelse hos respondenterna var att utformandet av biblioteksmiljön är viktigt. Det fanns en stor medvetenhet om hur utformandet av miljön borde formas efter de studerandes behov. Brist på resurser var dock en vanlig orsak till att den fysiska miljön i flera fall upplevdes som otillräcklig. Enskilda läseplatser upplevdes vara tillräckliga i antal, medan grupprum avsatta till de studerande verkade saknas hos de flesta. Datortillgången för de studerande upplevdes som ganska god av respondenterna, men fler ordbehandlingsdatorer önskades, då de är en viktig del i de studerandes arbete. Många upplevde dock att de hade anpassat sig väl tekniskt efter framförallt distansstuderande med avseende på den utrustning som de kräver i sina studier.

2. Upplevelser av samarbetet med andra inblandade aktörer

Respondenterna upplever sig ha mest samarbete med följande aktörer; utbildningsanordnare, lärare, högskole- och skolbibliotekarier, övriga studiebibliotekarier och de studerande själva. Samarbetet med utbildningsanordnarna fungerade enligt de flesta respondenterna mycket dåligt. Ett problem verkade vara att över huvud taget få kontakt med dem. Kontakten med lärare varierade, men då många studiebibliotekarier har ett förflutet inom skolans värld, fanns en viss förståelse för lärarnas situation. En känsla hos respondenterna var dock att lärarna inte förstod vikten av bibliotekets roll i undervisningen. Respondenterna trodde att lärarna uppfattar biblioteket som ytterligare en pålaga, istället för att se det som en resurs. Samtliga respondenter upplevde att samarbetet mellan folk- och högskolebibliotek måste stärkas och utvecklas. Respondenterna upplevde vidare att det är viktigt att man skapar en dialog så att man är medveten om varandras världar. Respondenterna skattade ett väl fungerande samarbete med andra studiebibliotekarier mycket högt. Med tanke på att man ofta är ensam studiebibliotekarie på ett bibliotek finns ett behov av att ventilera problem och lösningar med andra med samma arbetsuppgifter. Vidare upplevdes ett nätverk för studiebibliotekarier även som ett stöd för att klara av sin egen arbetsuppgift. Slutligen varierade kontakten med de studerande något. De studerande som dyker upp periodvis upplevdes som svåra att få kontakt med, men med t ex de distansstuderande som läser ett helt program och besöker samma folkbibliotek under den perioden är kontakten ofta god.

3. Upplevelser av sitt uppdrag

Jag valde att dela in ovanstående frågeställning i två delar, dels de som upplevde sig ha ett annat uppdrag och andra arbetsuppgifter och dels de som upplevde att det inte var någon direkt skillnad i arbetsuppgifter förutom det formella uppdraget. Vissa upplevde ingen större skillnad i arbetet som studiebibliotekarie, medan andra upplevde en stor förändring i arbetsuppgifter jämfört med tidigare traditionella folkbibliotekarietjänst. Några pekade på det folkbildande syfte som folkbiblioteken

har haft i alla tider. De menade att folkbibliotekarier har jobbat pedagogiskt i alla tider och att studiebibliotekarien som yrkesroll egentligen inte är något nytt fenomen i sig förutom själva namnet. Många av mina respondenter var relativt nya i sin tjänst och hade således inte riktigt hunnit bli varma i kläderna, vilken kan vara en av anledningarna till att de inte upplevde någon direkt förändring i arbetsuppgifter. Andra respondenter som arbetat längre var mer etablerade i sin roll och kunde därmed med större säkerhet belysa skillnader i sin nuvarande yrkesroll mot tidigare.

4. Upplevelser av sin pedagogiska kompetens

Samtliga respondenter var eniga om att de studerande ställer krav på den pedagogiska kompetensen hos studiebibliotekarierna. Vidare fanns upplevelsen av att rollen som studiebibliotekarie innebär mer av en handledarroll än övrigt folkbibliotekariearbete. Respondenternas upplevelser kan här jämföras med Kuhlthaus femte nivå *rådgivare* som är en handledarroll. Flera respondenter upplevde det positivt att tidigare ha arbetat inom skola eftersom det medförde en säkerhet beträffande den pedagogiska kompetensen. Att de studerande ställer höga krav på studiebibliotekarien uppfattades ibland som en utmaning, men ibland som svåra att tillgodose. Många tyckte att det vare roligt med de studerandes lite knivigare frågor. Dock upplevde sig vissa inte ha tillräckliga pedagogiska kunskaper att bemöta denna grupp på ett tillfredsställande sätt. De kände då bland annat en viss osäkerhet för att inte kunna svara på de studerandes frågor på ett tillräckligt kompetent sätt. Respondenterna uttryckte vidare att man måste ta hänsyn till att de vuxna studerandes situation skiljer sig från traditionella studerande. Detta kan relateras till Knowles *andragogiska* modell, vilken bland annat belyser hur den vuxnes inlärningsituation ser ut.

En slutsats i denna studie är att studiebibliotekarien upplever sina yrkesuppgifter som viktiga. Vidare finns en upplevelse av att bibliotekariens yrkesroll håller på att förändras till ett mer pedagogiskt arbetssätt generellt. Studiebibliotekariens uppgift blir då inte att ta alla möten med de studerande. Studiebibliotekarien skall snarare, enligt respondenterna, ansvara för frågor som rör de studerande samt dess utveckling och sedan förmedla och informera övrig bibliotekspersonal om liknande frågor. Beträffande sin pedagogiska kompetens var respondenterna relativt säkra då många hade ett förflutet inom skolvärlden och därmed pedagogisk erfarenhet. Respondenterna anser att rollen som studiebibliotekarie bör vara uppsökande, rådgivande och i stort som en handledarroll, vilket även tidigare beskrivna *rådgivare* och *pedagogisk deltagare* är. Trots att målet är att agera som en *rådgivare* finns upplevelsen hos respondenterna att detta inte alltid är möjligt. Tidsbrist, upplevelser av dåliga pedagogiska kunskaper samt dåligt samarbete med andra aktörer är bland annat orsak till detta.

8. Käll- och litteraturförteckning

8.1 Otryckta källor

Intervjuer med sex studiebibliotekarier, gjorda i mars och april 2003.

Möte med Nodväst 30 januari 2003.

8.2 Tryckta och elektroniska källor

Platsbanken (2003).<http://www.ams.se.htm> [2003-02-14]

Askling, Berit, Christiansson, Ulf & Foss-Fridlitzius, Rita (2001). *Livslångt lärande som idé och praktik i högskolan*. Stockholm: Högskoleverket (Högskoleverkets rapportserie 2001.1 R).

Bargellini, Maria Laura & Bordoni, Luciana (2001). The role of the library in a new learning scenario. *Electronic Library*, vol 19, s.153-157.

Carlsson, Carin (1998). *Folkbiblioteket i kunskapssamhället och i utbildningens tjänst: en undersökning av folkbibliotekets roll och förutsättningar i utbildningssammanhang*. Uppsala: Uppsala universitet. Magisteruppsats.

Clark, Genieve (2002). Making the link between libraries and adult basic skills. *Adults Learning*, vol. 14, s. 27-29.

Ellström, Per (1996). *Livslångt lärande*. Lund: Studentlitteratur.

Ericsson, Kerstin (2000). *Biblioteket i utbildningssamhället*. Stockholm: Svensk biblioteksforening.

Esaiasson, Peter et al (2002). *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Nordsteds Juridik AB.

Harnesk, Jacob (2003). *Biblioteksservice för distansstuderande: en förstudie av Jacob Harnesk*. <http://www.prioinfo.se> [2003-02-13]

Hull, Barbara (2001). Libraries: deliverers of lifelong learning. *Adults Learning*, vol.12, s.20-23.

International Federation of Library Association (2000). *IFLA homepage*. <http://www.ifla.org> [2003-03-27]

Jannert, Helena (2001). *Studiebibliotekarien: tankar och idéer om en ny yrkesroll*. Göteborg: Regionbiblioteket Västra Götaland.

Jonsson, Stina & Svensson, Ingrid (2002). *Högskolestudenters upplevelser av folkbibliotekariers bemötande och kunskap*. Borås: Bibliotekshögskolan. Magisteruppsats.

Klasson, Maj (1984). *Högskolebibliotek i förändring: från autonoma bildningsinstitutioner till lokala serviceinrättningar med särskild hänsyn tagen till bibliotek som betjäna förskolläraryrket*. Malmö: Gleerup. (studia psychologica et paedagogica, Series Altera 71). Diss. Lunds universitet.

Knowles, Malcolm (1990). *The Adult Learner: A Neglected Species*. Huston: Gulf Publishing company.

Kollerud, Kristina (2001). *Lära att lära: folkbibliotekarien som pedagog: en undersökning av den pedagogiska rollens förutsättningar på folkbibliotek*. Uppsala: Uppsala universitet. Magisteruppsats.

Kuhlthau, Carol, Collier (1993). *Seeking Meaning: A Process Approach to Library and Information Services*. Norwood, NJ: Ablex.

Kvale, Steinar (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Larsson, Marianne (2002). *Bibliotekets roll i det livslånga lärandet*. Borås: Bibliotekshögskolan. Magisteruppsats.

Lifelong learning and lifewide learning (2000). Stockholm: Liber Distribution. Skolverket.

Limberg, Louise (2002). *Skolbibliotekets pedagogiska roll: en kunskapsöversikt*. Stockholm: Skolverket.

Line, Maurice, (1997). The Public Library in the Future: A British Reaction to Buildings, Books and Bytes. *Library Trends*, vol. 46, s.68.

Longworth, Norman & Davies, Keith W (1996). *Lifelong Learning*. London: Clays Ltd.

Lundberg, Jörgen (2001). *Distansutbildningens inverkan på folkbiblioteken: exemplet Blekinge*. Lund: Lunds universitet. Magisteruppsats.

Merriam, Sharan, B (1994). *Fallstudien som forskningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.

Olsson, Birgitta (1999). *Folkbiblioteken och kunskapslyftet: debatt, bibliotekarier, elever*. Borås: Bibliotekshögskolan. Magisteruppsats.

Saetre Tove Pemmer (2002). *Biblioteket som läroarena med bibliotekaren som pedagog*. Bergen: Høgskolen i Bergen.

Skolverkets arbete med vuxenutbildning (2002). Stockholm: Skolverket.

Stenquist, Bjarne (2003). *Är det på efterkälke Sverige åker? Folkbiblioteken behöver ett nationellt uppdrag*. Lund: BTJ.

Thórsteinsdóttir, Guðrún (1998). Folkbibliotek i förändring: forskningsprojekt vid Göteborgs universitet kartlägger folkbibliotekens förändrade roll i informations- och kunskapssamhället. *Biblioteksbladet*, vol. 83, s. 18-19.

Tower Hamlet (2002) *Idea-library- learning –information*.
[http:// www.ideastore.co.uk](http://www.ideastore.co.uk) [2003-04-22]

Trost, Jan (1993). *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.

Wiklund, Ann (2002). I ett och samma hus i den bästa av världar. *KOM*, vol. 4, s. 23-25.

Vuxnas lärande och utveckling av vuxenutbildningen (2001). Stockholm: Regeringskansliet.(Regeringens proposition 2000/01:72).

Bilaga 1. Intervjuguide

Demografiska frågor

- ålder?
- utbildning?
- pedagogisk utbildning
- hur lång tid arbetat som bibliotekarie?
- hur lång tid arbetat som studiebibliotekarie?

Distansstuderande på folkbiblioteket

- samarbetet med skola, lärcenter, utbildningsanordnare m.fl.
- utbildningsanordnare?
- anpassning av lokalerna till distansstudenter.
- litteratur till distansstuderande. Högskola, fjärrlån etc.?
- allmänhetens påverkan av att allt fler distansstudenter.

Attityder till distansstuderande på folkbiblioteket

- distansstuderandes krav på folkbiblioteket.
- problem beträffande det ökade antal distansstuderande
- positivt som distansstudenterna har medfört för folkbiblioteket
- ges de distansstuderande god service?
- problem?

Användarundervisning på folkbiblioteken

- anordnar du användarundervisning för distansstuderande?
- hur den bedrivs.
- för vem.
- storlek på grupper.
- antal lektioner
- antal tillfällen?
- syfte med användarundervisning
- resultat av användarundervisningen
- utbildning tillräcklig för att möta deras behov?

Studiebibliotekarien som yrkesroll

- kunskaper/egenskaper av vikt
- arbetsuppgifter
- förändring av arbetssituation
- fortbildning inom pedagogik
- underlättar för övrig bibliotekspersonal
- medvetenhet hos distansstudenterna om studiebibliotekarien.
- positivt med tjänsten
- negativt med tjänsten

Avrundning

- förändring av bibliotekarierollen ?
- folkbibliotekariens yrkesroll om 20 år?
- tillägg eller fråga innan vi avslutar?

Bilaga 2. Brev till Respondenterna

Hej!

Jag heter Liv Lundström och går på Bibliotekshögskolan i Borås. Jag skriver för närvarande min magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap med temat "studiebibliotekarie som ny pedagogisk resurs på folkbibliotek". Jag är intresserad av att utforska hur studiebibliotekarier upplever sitt nya uppdrag. Jag undrar således om jag skulle kunna intervjua dig i egenskap av studiebibliotekarie för att få underlag till min uppsats. Intervjun tar cirka en timma och är givetvis anonym. Jag hade tänkt att genomföra mina intervjuer under vecka 14 och 15. Om du har lust att ställa upp på en intervju, undrar jag om torsdagen den x april skulle passa dig?

Med vänliga hälsningar

Liv

Bilaga 3. Brev från NodVäst

Så till mötet som vänder sig till nätverket Nodväst och till de studiebibliotekarier som anser sig ha tid att delta och lust att diskutera och påverka utformningen av ett program för framtida arbetet.

Det ska hållas i Göteborg den 30 januari 2003 kl. 10.00- ca 15.00 på GRUtbildning, Gårdavägen 2. Rum 335.

Gårdavägen ligger alldeles sydost om Ullevi (jag brukar säga bakom, men då kommer jag gående från Centralen). Det tar 10-15 min att gå i rask takt från Centralen. Man kan ta buss nummer 60 precis över gatan vid taxibilarna vid Centralstationen eller spårvagnarna mot Ullevi och gå längs kyrkogården och under den stora trafikleden vid Ullevi och sedan längs Gårdavägen.

Vi avser att ha ett möte som präglas av en gemensam diskussion. Diskussionen kommer att ha i vuxnas lärande och folkbibliotekens roll i detta. De nya (eller gamla?) studiebibliotekarierna, om det finns behov av kompetensutveckling, kontakter med lärcentrum, högskolebibliotek och andra frågor som kan väckas innan och under mötet:

Kaffe från 9.30
10.00-11.45

Introduktion, Lena Skoglund, Förvaltningschef, och Malin Koldenius, konsulent på Regionbibliotek Västra Götaland.

I diskussionerna deltar förutom nätverket Nodväst och ev. andra deltagare Helena Jannert, studiebibliotekarie i Mariestad och tidigare projektledare för BILL och EBILL och Ann Wiklund, bibliotekskonsulent på Kulturrådet, ansvarig för arbetet med vuxnas lärande och folkbiblioteken och arbetar med nätverk med bl a Skolverket och Glesbygdsverket.

11.45-13.00

Lunch

13-14

Fortsatta diskussioner

14-15